

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

LINA BAGDONAITĖ

Civilinės teisės specializacijos magistratūros studijų programa

GRUPIS IEŠKINIO PROBLEMOS

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

Darbo vadovas:
Lektorius Egidijus Krivka

Vilnius

2005

TURINYS:

I vadas.....	3
I. Grupės ieškinyje ieškininės gynybos sistemoje.....	6
1.1. Grupės ieškinių istorijos apžvalga.....	7
1.2. Grupės ieškinių sąvoka.....	10
1.3. Grupės ieškinyje ir individualus ieškinyje.....	19
II. Grupės ieškinių santykis su kitais procesiniais institutais.....	23
2.1. Grupės ieškinyje ir procesinis bendrininkavimas.....	23
2.2. Grupės ieškinyje ir procesinis atstovavimas.....	29
III. Grupės ieškinių proceso ypatumai.....	37
3.1. Grupės ieškinių patvirtinimo procedūra.....	37
3.2. Teismo vaidmuo grupės ieškinių procese.....	43
3.3. Teismo sprendimo priėmimo bei vykdymo ypatumai.....	46
I vados.....	51
Literatūros sąrašas.....	53
Santrauka.....	56
Summary.....	57

Į VADAS

Civilinių teisių ir interesų pažeidimai ėmė į gauti globalų pobūdį. Vis dažniau galima išgirsti apie didelių finansinių įmonių žlugimą, aplinkos užteršimą, apie nekokybiškos produkcijos išleidimą į rinką ir panašius atvejus. Ie ir panašūs civilinių teisių pažeidimai paliečia ne vieno, ir dažnai net ne vienoje valstybėje gyvenančių asmenų interesus. Kreiptis į teismą su individualiu ieškinium, siekiant apginti aukčiau minėtais neteisėtais veiksmais pažeistas teises, tampa neefektyvu ir neekonomiška. Todėl atsirada poreikis kurti naujus pažeistų teisių gynimo būdus, vienu kurių ir tapo grupės ieškiniai.

Tuo metu, kai Europos teisės mokslininkai svarsto, ar JAV grupės ieškinio modelis Europoje – tai auganti grėsmė¹, o patys JAV teisininkai nesutaria: grupės ieškiny – tai „Frankenšteino monstras“ ar „riteris spindinčiais šarvais“², 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojusiame Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekse (toliau LR CPK) buvo įtvirtintas grupės ieškinio institutas³.

Praėjus jau beveik trimis metams, nuo šio kodekso įsigaliojimo dienos dar nebuvo pareiškta nė vienas grupės ieškiny. Tokia situacija susiklostė ne tik dėl to, kad tai naujas ir dar nei tirtas civilinio proceso institutas, bet ir dėl to, kad galiojančios civilinio proceso kodekso nuostatos ne visada suderinamos su grupės ieškinio institutu. Visos išvardintos priežastys sąlygoja nagrinėjamos temos aktualumą. Grupės ieškinio institutas buvo pradėtas nagrinėti tik pasirodžius pirminiems naujojo LR CPK projektams, kuriuose buvo numatytas ir nagrinėjamas institutas. Nors pirmą kartą teisinėje literatūroje grupės ieškiny buvo paminėtas prof. V.Mikelėno monografijose, tačiau išsamesnę analizę šiuo klausimu pateikė E.Krivka savo moksliniuose darbuose⁴.

Manytume, kad grupės ieškinio institutas Lietuvos civilinio proceso teisėje dar nėra iki galo ir detalai ištirtas, be to, kaip jau buvo, minėta, dar nėra žinoma, kaip jis bus naudojamas praktikoje. E.Krivka, savo moksliniuose darbuose yra atlikęs gana išsamią kelių pagrindinių grupės ieškinio klausimų Lietuvos civilinio proceso teisėje, analizę, todėl manytume, kad šiame darbe verta paliesti kitas, ne mažiau svarbias ir aktualias grupės ieškinio problemas, kylančias kitų valstybių teisėje, taikant grupės ieškinio institutą, nes Lietuvoje dar nesusiformavus teisei

¹ Linda A. Willett, U.S.-Style Class Actions in Europe: A Growing Threat? 2005 // http://www.nlcp.org/books/pdf/BRIEFLY_Jun05.pdf. Prisijungimo laikas: 2005.10.13

² Hensler, D.H. Revising The Monstre: New Myths and Realities of Class Action and Other Large Scale Litigation // Duke Journal of Comparative & International Law. 2001. Spring/Summer, Number 2, Volume 11.

³ Viešajam interesui apginti gali būti pareiškiamas grupės ieškiny. // Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. Įstatymu Nr. IX-743 // Žin., 2002. Nr. 36-1340, 49 straipsnio 5 dalis.

⁴ Krivka, E. Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija. 2004. T. 52 (44)., Res judicata principo įgyvendinimo grupės ieškinių procese problemos // Jurisprudencija. 2004. T. 53 (45)., Viešojo intereso apsauga naujajame Lietuvos Respublikos proceso kodekse // Jurisprudencija. 2003. T. 37 (29).

praktikai sunku kalbėti apie kiliančius sunkumus, susijusius su grupės ieškiniu, tuo tarpu kitų valstybių patirtis sprendžiant susidariusias problemas gali būti labai vertinga.

Tyrimo objektas. Grupės ieškinių institutas, įtvirtintas LR CPK 49 straipsnio 5 dalyje bei grupės ieškinyje užsienio valstybių teisėje, jo teorinė bei praktinė analizė.

Tyrimo dalykas. Tai esminės grupės ieškinių instituto problemos, susijusios su šio instituto įtvirtinimu LR CPK, bei kylančiais neaiškumais, kadangi nėra pakankamai teisinių darbų Lietuvos civilinio proceso doktrinoje, kurie padėtų išspręsti kylančius ar tik ateityje kiliančius sunkumus. Taip pat užsienio valstybių teisėje egzistuojančių su grupės ieškiniu susijusių problemų sprendimų pritaikymas Lietuvos civilinio proceso teisėje, nes tik užsienio valstybių patirtis gali pateikti išsamų grupės ieškinių praktinių problemų vaizdą.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Pagrindinis darbo tikslas yra atskleisti esmines grupės ieškinių problemas ir pateikti išsamų jų vertinimą bei galimus sprendimus. Darbe bus siekiama ne tik nustatyti grupės ieškinių instituto panaudojimo Lietuvoje kliūtis, bet ir panagrinėti aktualiausias grupės ieškinių instituto klausimus, iškilusius tose valstybėse, kuriose grupės ieškinyje yra naudojamas jau daugelį metų. Tokiu būdu, bus siekiama palyginti kelių valstybių civilinio proceso teisėje kylančius sunkumus, susijusius su grupės ieškiniu, bei jų sprendimo būdus.

Darbai yra keliami tokie savarankiški uždaviniai:

- atskleisti grupės ieškinių sąvokos pagrindinius ir svarbiausius aspektus bei nustatyti, kokie yra esminiai grupės ieškinių bruožai;
- išsiaiškinti, koks yra grupės ieškinių ir individualiojo ieškinių santykis;
- nustatyti požymius, remiantis kuriais grupės ieškinyje yra atribojamas nuo kitų panašių procesinių institutų: procesinio bendrininkavimo ir procesinio atstovavimo.
- atskleisti esminius grupės ieškinių proceso ypatumus.

Grupės ieškinių institutas yra tyrinėjamas įvairių pasaulio valstybių teisės mokslininkų. Būtų galima išskirti dvi pagrindines grupės ieškinių teorines doktrinas, viena jų, susiformavo bendrosios teisinės sistemos valstybėse (JAV, Didžiojoje Britanijoje, Australijoje ir kitose), kita – kontinentinės teisinės sistemos šalyse, kuriose, teorinių darbų grupės ieškinių tema ne tiek daug, nes grupės ieškinyje šiose valstybėse buvo įtvirtintas palyginus neseniai. Darbe bus bandoma atskleisti pagrindines įvairių pasaulio mokslininkų teorines nuostatas. Darbo pagrindą sudarys kelių teisės mokslininkų darbai: tai Rusijos teisininkų G.O. Abolonino bei P.P. Kolesovo moksliniai veikalai, kuriuose, iš esmės, yra susisteminta grupės ieškinių, naudojamų JAV teisėje, teorija bei praktika. Australijos teisės mokslininko R.Mulheron monografija, bei kontinentinės teisinės sistemos valstybės - Brazilijos teisininko A.Gidi teoriniai darbai. Bus

analizuojama ne tik teisės doktrinoje susiformavusios nuostatos, bet ir į statyminės formuluotės, susijusios su grupės ieškiniu. Plačiau bus aptariami JAV, Brazilijos, Vokietijos, Ispanijos, Portugalijos bei kitų valstybių įstatymai.

Tyrimo metodai. Pagrindinis darbe naudojamas metodas – lyginamasis. io metodo dėka bus bandoma pateikti bendriausias į vairių užsienio valstybių bei Lietuvos grupės ieškinio instituto esminius bruožus. Lyginant į vairių valstybių teisinę patirtį galime įsisavinti teigiamus sprendimus, aplenkdami sunkumus, kurių jau buvo patyrę kiti⁵. Sisteminės analizės metodas naudojamas siekiant atskleisti grupės ieškinio reglamentavimo ir naudojimo praktikoje ypatumus, nagrinėjant civilinio proceso teisės doktriną, užsienio valstybių įstatymus bei teisminę praktiką. Darbe naudojamas sintezės metodas – tai atskirų objekto savybių, požymių, atskleistų analizės metu, apjungimas į vientisą sistemą. Loginis metodas padėjo formuluoti apibendrinimus, išvadas, kad būtų kuo tiksliau ir išsamiau atskleisti nagrinėjami klausimai.

⁵ Rachael Mulheron, *The Class Action in Common Law legal Systems: A Comparative Perspective*. Oxford: Hart, 2004. P 16.

I. GRUPĖS IEŠKINYS IEŠKININĖS GYNYBOS SISTEMOJE

LR CPK 5 str. 1 dalyje yra įtvirtintas vienas pagrindinių civilinio proceso principų – teisminės gynybos prieinamumo principas, kuris skelbia: „Kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę į statymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba į statymų saugomas interesas⁶“. Tokiu būdu kiekvienam asmeniui yra garantuojama teisė savo pažeistas teises ginti teisme pareiškiant ieškinį.

Kreiptis į teismą su ieškiniu gali kiekvienas suinteresuotas asmuo. Ieškinio esmę atskleidžia materialinės teisės normos, o jo formą – procesinės teisės normos⁷. Todėl ieškiny – tai suinteresuoto asmens kreipimasis civilinio proceso nustatyta tvarka į teismą su reikalavimu apginti pažeistą ar ginčijamą teisę, remiantis konkrečiomis aplinkybėmis, įrodymais, patvirtinančiais šias aplinkybes. Ieškiny yra pagrindinė pažeistų subjektinių teisių gynimo priemonė: taip šalių materialinis teisinis ginčas įgauna procesinę formą ir prasideda civilinis procesas⁸. Tačiau kokią vietą ieškininės gynybos sistemoje užima grupės ieškiniai ir koks jo santykis su individualiuoju ieškiniu. Tai bus siekiama atskleisti šioje darbo dalyje.

Ieškiny turėtų būti suprantamas ne tik kaip asmens teisė apginti savo pažeistą subjektinę teisę, bet ir kaip priemonė, kuria galima apsaugoti ir kitų asmenų teises bei teisėtus interesus. Jis galėtų apimti kelias kategorijas teisių, kurias siekiama juo apginti. Todėl ieškiny – tai civilinio proceso į statymų nustatyta tvarka pareiškimas, kuriuo teismo prašoma apginti:

- asmens, kuris kreipėsi į teismą su ieškiniu, subjektinę teisę bei teisėtą interesą;
- asmens, kuris kreipėsi į teismą subjektines teises bei teisėtus interesus bei kartu ir keleto asmenų ar asmenų grupės interesus;
- tik kito asmens, kelių asmenų ar grupės asmenų teises bei teisėtus interesus.

Tokia ieškiniu ginamų teisių apimtis, manytume, yra logi ka ir suteikianti galimybę apginti net ir tų asmenų teises, kurie dėl nesugebėjimo ar kitokių priežasčių savo teisių apginti nesugeba ar negali. Kiekvienas teisinis ginčas neigiamai įtakoja visą visuomenę, todėl net menkiausias

⁶ Teisminės gynybos prieinamumo principas yra nustatytas 1996 m. gruodžio 19 d. Tarptautinių pilietinių ir politinių teisių paktų 2 straipsnio. 3 dalyje, 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 ir 13 straipsniuose, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje, Teismų įstatymo 4 straipsnyje.

⁷ Civilinio proceso teisė teorijoje yra skiriamos trys ieškinio mokslinės koncepcijos. Pirmoji ieškinio koncepcija grindžiama teiginiu, kad ieškiny – tai materialinės teisės reikalavimas, kuris yra nagrinėjamas teisme, kitaip tariant, tai ieškovo reikalavimas atsakovui. Pirmoji koncepcija ieškinį laikė materialinės teisės institutu. Vadovaujantis antrąja koncepcija, ieškiny suprantamas kaip kreipimasis į teismą su reikalavimu, kad būtų apgintos ginčijamos subjektinės civilinės teisės bei teisėti interesai. Ši ieškinio kilmės koncepciją, ieškinį vertino tik kaip i imtinai procesinį institutą – kaip kreipimąsi į teismą, siekiant teisminės pažeistos subjektinės teisės apsaugos. Trečioji ieškinio koncepcija, ieškinį suprantama kaip procesinės bei materialinės teisės institutą.

⁸ Mikelėnas V. Civilinis procesas. I d. Vilnius: Justitia. 1997 m., P. 359.

asmens teisių pažeidimas negali būti toleruojamas. Visuomenė privalo imtis priemonių, kad tokių situacijų nebūtų.

Daugelyje valstybių civilinio proceso įstatymai numato galimybę ginti kitų asmenų pažeistas teises bei teisėtus interesus. Vienbalsiai sutinkama, kad neretai, pažeidžiant asmenų subjektines teises yra pažeidžiami ir visuomenės interesai, kitaip dar į vardinami viešaisiais interesais.

Vystantis visuomenei, sparčiai kintant teisiniams santykiams, atsiranda poreikis ginti ne tik savus interesus, bet ir siekis apsaugoti tam tikrai grupei, kolektyvui priklausančias teises. Individualus civilinis procesas nebepajėgus apginti pažeistas didelės asmenų grupės teises, todėl teisės mokslas ieško vis naujų, efektyvesnių būdų bei priemonių padėsiančių spręsti susiklosčiusias situacijas. Grupės ieškinys ir atsirado veikiamas tokių aplinkybių.

Šioje darbo dalyje bus siekiama atskleisti grupės ieškinio sąvoką, šio teisinio instituto pagrindinius elementus, esminius skirtumus tarp bendrosios ir kontinentinės teisinės sistemos valstybėse naudojamų grupės ieškinio modelių. Taip pat bus bandoma nustatyti grupės ieškinio vietą ieškininės gynybos sistemoje bei pateikti individualiojo ir grupės ieškinio skirtumus.

1.1. Grupės ieškinio istorijos apžvalga

Grupės ieškinio institutas istoriškai susiformavo kaip bendrosios teisės sistemos kūrinys. Kaip procesinis institutas grupės ieškinys (*class action*)⁹ susiformavo XVI a. viduryje Anglijos Teisingumo teismų darbo metu. Civiliniams ginčams spręsti, teisingumo teismuose buvo nustatyta taisyklė, kad visiems, turintiems teisinį interesą, nagrinėjamoje byloje, turi būti suteikta galimybė įstoti į procesą ieškovo arba atsakovo pusėje, nepriklausomai nuo jų turimo reikalavimo dydžio, tokiu būdu, teismo sprendimas tokioje byloje buvo priimamas visų asmenų, dalyvaujančių procese, atžvilgiu. Susiformavo principas, kad teismas negali priimti sprendimo, kol į bylą neįstojo visi suinteresuotieji bylos baigtimi.

Anglijos teisė, kaip žinoma, turėjo didelės įtakos JAV, Australijos, Kanados, Naujosios Zelandijos, Indijos ir daugelio kitų valstybių teisinei tvarkai. Šios visos valstybės priklauso bendrosios teisės sistemai, todėl visai logiška, kad ir šių valstybių teisėje yra nustatytas grupės ieškinio institutas. JAV angliškasis grupės ieškinio mechanizmas buvo gerokai modernizuotas. 1938 m. Buvo priimtos Federalinės civilinio proceso taisyklės, kurių 23 Taisyklė reglamentuoja grupės ieškinio klausimą. 23 Taisyklės priėmimas – tai naujoji grupės ieškinio instituto era, kuri

⁹ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Anglijoje grupės ieškinio institutui apibrėžti yra vartojamas ne *class action*, bet *representative action* – atstovaujamasis ieškinys. *Class action* terminas pradėtas vartoti ir „i populiarintas“ JAV.

nustatė efektyvesnį šio instituto mechanizmą. JAV grupės ieškiny buvo pradėtas plačiai naudoti ir vėliau tapo klasikiniu grupės ieškiniu¹⁰.

Australijoje 1992 m. buvo priimtas įstatymas „Dėl Federalinio teismo proceso (teisenos)“. Šiuo įstatymu nustatyta galimybė prvesti taip vadinamus atstovaujamuosius procesus, o tai yra ne kas kita, kaip JAV grupės ieškinių analogija. Grupės ieškiniai taip pat yra naudojami Kanados Kvebeko provincijoje, Ontarijuje¹¹.

Ilgą laiką buvo tikima, kad šis procesinis institutas gali būti pritaikytas tik i imtinai bendrosios teisinės sistemos valstybėse, tačiau Brazilija, priklausanti kontinentinės teisės sistemos valstybių grupei buvo pirmoji, kuri sėkmingai adaptavo grupės ieškinį savo teisėje¹². 1990 m. priimto Vartotojų kodekso III skirsnyje, kuris yra skiriamas vartotojų teisių gynbai teisme, nustatytos detalios procedūros grupės ieškiniui paduoti.

XX a. pabaigoje, XXI a. pradžioje, grupės ieškinių institutas po truputį ėmė tvirtintis ir kitoje Atlanto vandenyno pusėje – kontinentinėje Europoje. Nuo 1977 metų grupės ieškiny yra žinomas Vokietijos teisėje, 1979 metais grupės ieškiny į tvirtintas ir kaimyninėje Austrijoje. 1994 m. grupės ieškinį numatė Olandijos įstatymai, 1995 m. šis institutas buvo į tvirtintas Portugalijoje, 2001 m. ir kaimyninėje Ispanijoje. 2002 m. buvo priimtas Švedijos Grupės proceso įstatymas (*Grupprattegang*)¹³. Kaimyninėse valstybėse Norvegijoje bei Suomijoje, grupės ieškinių į tvirtinimo darbai tęsiasi. Teisės akto projektas aktyviai svarstomas ir Italijos Senate¹⁴. Galiausiai, 2003 m. į sigaliojusiame Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekse taip pat

¹⁰ Manytume, kad tikslinga JAV vyraujanti grupės ieškinių modelį įvardinti klasikiniu, nes valstybės, savo įstatymuose į tvirtindamos grupės ieškinių institutą visada jį lygina su JAV egzistuojančiu modeliu.

¹¹ Nors tose bendrosios teisės sistemos šalyse, kuriose numatytas grupės ieškinių institutas yra gana tipiškas, tačiau egzistuoja nemažai skirtumų. Dažniausiai tai yra nustatytas reikalavimas grupės sudėčiai, kurios palaikymas yra pagrindinė sąlyga kreipiantis į teismą su grupės ieškiniu. JAV 23 taisyklė reikalauja, kad ieškovo ar atsakovo grupę gali sudaryti du ar daugiau asmenų, besikreipiančių į teismą, siekiant apginti tokio skaičiaus asmenų interesus, kad jų visų dalyvavimas būtų sunkiai į sivaizduojamas bei apsunkintų procesą. Kanadoje kaip ir JAV – du ir daugiau ieškovo ar atsakovo. Tuo tarpu Australijos civilinio proceso taisyklės nustato reikalavimą, kad ieškovo ar atsakovo grupė sudarytų ne mažiau nei septyni potencialiausi ieškovai, ir tokio reikalavimo nesilaikymas gali sąlygoti tai, kad vieno iš ieškovo atstovavimas grupei taps neįmanomas. Anglijoje apskritai nėra nustatyti reikalavimai grupės ieškovo skaičiui, nors Teisės pagalbos aktas tokią situaciją paaiškina plačiau: grupės ieškiny turi apimti ne mažiau nei dešimt ieškinių reikalavimų. Ieškovo grupę tokiu atveju turi sudaryti ne mažiau nei dešimt ieškovo. Atsižvelgiant į tai, kad šis aktas yra labai svarbus Anglijos teismams, tai nevertėtų stabėtis, kad teismas atsisakys priimti grupės ieškinį, jei jis neatitiks tokio reikalavimo.

¹² Tai vaizdingai aprašo Antonio Gidi: „Brazilijos patirtis į rodo, kad kontinentinės teisės tradicijos valstybėse gali būti naudojamas grupės ieškiny, tačiau negalima nukopijuoti JAV grupės ieškinių modelio į savo teisinę sistemą neatliekant esminių pakeitimų. Tai būtų galima įvardinti „atsakinga transplantacija“. Gidi. A., *Class Actions in Brazil – A Model for Civil Law Countries // The American Journal of Comparative Law. 2003. Vol. 51*

¹³ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Švedijos teisės aktas, liečiantis grupės ieškinių pareiškimą, numato galimybę grupės nariui kreiptis į teismą su grupės ieškiniu – tai analogija klasikiniam grupės ieškinių modeliui.

¹⁴ Pažymėtina, kad Italijos Deputatų Rūmai (*Camera dei deputati*) 2004 m. liepos 22 d. tokiam įstatymo projektui pritarė. Tuo tarpu Senate verda a trios diskusijos dėl tam tikrų įstatymo projekto keliamų neaiškumų, tokių kaip, ar teismo sprendimas bus privalomas visiems grupės nariams, ar grupės ieškinių pareiškimas reiškia, kad vartotojams nebereikės reikšti individualių ieškinių ir pan. Todėl projektas greičiausiai bus grąžintas tolimesniam tobulinimui Deputatų Rūmams. // *Class action in Italy: A bill under discussion // <http://www.acca.com/chapters/program/acce/classaction.pdf> Prisijungimo laikas: 2005.10.04*

numatytas grupės ieškinio institutas. Tokiu būdu, grupės ieškiny s tampa žinomu ir naudojamu beveik visose Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Tačiau verta atkreipti dėmesį į tai, kad kontinentinėje Europoje, grupės ieškinio modelis yra ganėtinai nutolęs nuo klasikinio, kuris numatytas bendrosios teisės sistemos valstybėse, tokiose kaip JAV, Australija, Kanada ir kitose. Kontinentinėje Europoje neaptinkamas turtinis grupės ieškiny s, kuris yra labai dažnai ir aktyviai naudojamas bendrosios teisės sistemos valstybėse. Nors ir vyksta aktyvūs Europos mokslininkų debatai šiuo klausimu, tačiau iki šiol turtinis grupės ieškinio institutas dar nėra į tvirtintas nė vienoje Europos valstybėje¹⁵.

Europoje egzistuojančio grupės ieškinio modelio ypatybė yra ta, kad jis yra naudojamas apsaugoti viešąjį interesą. Grupės ieškinį paduoti bei atstovauti grupei teisme turi teisę tam tikros valstybinės institucijos ar visuomeninės organizacijos, kurioms tokią teisę suteikia į statymas. Pavyzdžiui, Vokietijos į statymo „Dėl nesąžiningos prekybos“ (*Gesetz zur Regelung des Rechts der Allgemeinen Geschäftsbedingungen*) 13 straipsnio 2 punktas – asociacijų veikla, siekiant apsaugoti komercinius interesus, bei 3 punktas – asociacijų veikla, siekiant apsaugoti vartotojų interesus, suteikia asociacijoms teisę kreiptis į teismą su civiliniu ieškiniu, siekiant apsaugoti vartotojų teises ir teisėtus interesus. Austrijos 1979 Vartotojų apsaugos į statymo (*Konsumentenschutzgesetz*) 29 straipsnis pateikia institucijų, turinčių teisę pareikšti grupės ieškinį, sąrašą, kuriame nurodytos šešios institucijos, galinčios pasinaudoti tokia joms suteikta teise. Iki šiol tik viena iš jų – tai Vartotojų teisių gynimo organizacija pasinaudojo savo teise pareikšti grupės ieškinį¹⁶.

Toki grupės ieškinio modelio susiformavimą Europoje visų pirma nulėmė vyraujanti teisinė sistema bei šio instituto atsiradimo aplinkybės. Kaip jau buvo minėta, dauguma Europos valstybių yra kontinentinės teisės sistemos šalys, tuo tarpu grupės ieškinio klasikinis modelis susiformavo bendrosios teisės sistemos valstybėse. Grupės ieškinio instituto paplitimą Europoje labiausiai į takoj o efektyvesnės vartotojų teisių apsaugos paieškos. 1998 m. gegužės 19 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 98/27/EB „Dėl teismo draudimų saugant vartotojų interesus“. Direktyvos 1 straipsnis nustato, kad šia direktyva yra siekiama suderinti valstybių narių į statymus ir kitus teisės aktus, susijusius su ieškinaiais dėl uždraudimo, kuriais siekiama ginti **kolektyvinius** vartotojų interesus. Kompetentingi valstybės subjektai, gindami kolektyvinius vartotojų interesus, turi teisę pareikšti ieškinius dėl uždraudimo atsakovui atlikti

¹⁵ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kontinentinėje Europoje plačiai naudojamas grupės ieškinio analogas – atstovavimo ieškiny s. Toks ieškiny s yra paduodamas siekinat apsaugoti asmenų grupę, kurios narių interesai buvo pažeisti. Prancūzijoje, Vokietijoje, Belgijoje, Graikijoje ieškiniai yra vadinami Verbandsklagen, kas reiškia grupės skundą.

¹⁶Report on the practical implementation of Directive 93/13/EEC in Austria. http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/unf_cont_terms/event29_03.pdf Prisijungimo laikas: 2005.10.04

tam tikrus veiksmus¹⁷. Įgyvendindamos šios direktyvos nuostatas, kai kurios Europos Sąjungos valstybės narės į tvirtino grupės ieškinio institutą savo procesinėje teisėje.

1.2. Grupės ieškinio sąvoka

Sąvokos nustatymas yra vienas svarbiausių žingsnių. Sąvokos sudaromos pateikiant esminius nagrinėjamo objekto požymius, kad būtų kuo išsamiau ir detaliau atspindėti jo bruožai. O tai leistų jį atriboti nuo kitų panašių objektų. Grupės ieškinys, kaip jau buvo aptarta, skirtingose teisinėse sistemose yra suprantamas nevienodai. Reikia skirti klasikinį grupės ieškinio modelį ir naudojamą kontinentinės teisinės sistemos valstybėse. Todėl grupės ieškinio sąvoka kinta, priklausomai nuo vyraujančios teisinės sistemos.

Grupės ieškiniai dažnai yra įvardijami kolektyviniais ieškiniiais. Vertėtų nustatyti, kuris terminas yra tikslesnis, geriau atspindi nagrinėjamo teisinio instituto prigimtį. Istoriskai grupės ieškiniai susiformavo Anglijos teisingumo teismų praktikoje, būtent dėl to teisinė terminija, naudojama grupės ieškiniams apibrėžti, yra nusistovėjusi anglų kalba.

Terminas „grupės ieškinys“ naudojamas daugelio pasaulio valstybių civiliniame procese yra angliško termino „*class action*“ vertimas. Klasė – tai bendrus požymius turinčių daiktų ar reiškinių visuma. Tuo tarpu grupė – tai visuma asmenų, kuriuos jungia bendri interesai¹⁸. Todėl manytume, kad logiška, jog tiek Lietuvos civilinio proceso teisėje, tiek ir kitų valstybių civilinio proceso nuostatose yra vartojamas ne klasės, o grupės terminas¹⁹, nes pastarasis tiksliau nusako nagrinėjamo instituto esmę. Žodis *action* verčiant iš anglų kalbos turi daug reikšmių, tačiau aktualiausia teisinė reikšmė – tai ieškinys, antroji svarbi reikšmė – tai teismo procesas. Dėl pastarojo termino vertimo, manytume, nesklaidumų ir nesusipratimų neturėtų kilti.

Terminas „kolektyvas“ vartojamas siekiant apibrėžti grupės ieškinį kaip kolektyvo ieškinį, priešingai nei kiti terminai, yra lotyniškos kilmės. Jis kildinamas iš lotyniško žodžio „*collectivus*“, kas reiškia asmenų visumą, kuriuos vienija bendras darbas, bendri interesai²⁰.

Ieškovų grupė, kuriuos jungia grupės ieškinys nėra kolektyvas įprastine šio termino vartojimo prasme. Dažniausiai didelė asmenų grupė civiliniame procese yra suvokiama kaip žmonių visuma, dažnai net visiškai nepažįstamų, tačiau turinčių ryšį su grupės atstovu – atstovaujančiuoju ieškovu. Tam tikrais atvejais grupės nariai net nenutuokia, kad yra kitų

¹⁷ Priėmus šią Direktyvą, per Europą nuvilnijo grupės ieškinio instituto įtvirtinimo nacionaliniuose įstatymuose banga, o tai imta vertinti prie taringai: Willett L.A. US – Style Class Actions in Europe: A Growing Threat? // http://www.nlcp.org/books/pdf/BRIEFLY_Jun05.pdf Prisijungimo laikas: 2005.10.09

¹⁸ Kleinas, S., Klimavičius, J., Paulauskas, J. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000 m.

¹⁹ Pavyzdžiui, Švedijoje galioja „Grupės ieškinio įstatymas“ (*Grupprattengang*)

²⁰ Kuzavinas, K. Lotynų-Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996 m.

tapačius reikalavimus turinčių asmenų. Šie asmenys nėra siejami jokių teisiniu ryšiu su asmenimis, kurie gina jų interesus.

Ieškovų grupę jungia bendras ieškinio pagrindas bei dalykas, tai yra įvardijama kaip ieškinio pagrindo ir dalyko sutapimu, nukreiptu prieš vieną ir tą patį atsakovą. Dažniausiai, prieš pareiškiant ieškinį nėra žinoma konkreti grupės sudėtis, nėra identifikuojami visi grupės nariai, tačiau tai gali būti atliekama vėlesnėse stadijose. Esant neapibrėžtai grupės sudėčiai, jos negalima pavadinti kolektyvu, o tai sąlygoja ir tokios grupės asmenų pareikšto ieškinio netikslumą vadinti kolektyviniu ieškinium²¹.

Atsižvelgiant į nagrinėjamos temos aktualumą Lietuvos teisei, grupės ieškinio sąvoką vertėtų formuluoti atsižvelgiant į Lietuvos teisinę sistemą ir LR CPK įtvirtinto grupės ieškinio ypatumus²². Grupės ieškinio sampratos klausimas yra aktualus visose valstybėse, kuriose yra numatytas šis procesinis institutas. Kiekvienas teisininkas, nagrinėdamas grupės ieškinio klausimus pateikia skirtingus apibrėžimus. Tai yra suprantama, nes kiekviena valstybė, savo teisinėje sistemoje įtvirtindama grupės ieškinį, jį savaip adaptuoja, transformuoja, todėl ir teorinis apibrėžimas neretai skiriasi. Formuojant grupės ieškinio sąvoką reikėtų remtis valstybių, kuriose numatomas grupės ieškinio institutas, teorija bei praktika, tačiau manytume, kad visiškai kurios nors valstybės grupės ieškinio sąvokos adaptavimas Lietuvos teisėje neturėtų būti atliekamas, nes tai sąlygotų neteisingos formuluotės įtvirtinimą. Tokia i vada galima daryti remiantis tuo, kad grupės ieškiny yra bendrosios teisinės sistemos kūrinys, tuo tarpu Lietuva yra kontinentinės teisinės sistemos valstybė ir grupės ieškinio institutas Europoje yra palyginus „jaunas“ ir, sutiktume su daugeliu teisininku, ganėtinai nutolęs nuo klasikinės savo sampratos.

Ieškant tinkamiausio apibrėžimo, pirmiausiai aptartina klasikinė grupės ieškinio samprata. Klasikinėje grupės ieškinio doktrinoje, vyraujančioje bendrosios teisės sistemos valstybėse, yra išskiriamas toks grupės ieškinio apibrėžimas. **Grupės ieškiny** – tai teisinė procedūra, kuri suteikia galimybę ieškinius (ar dalį ieškinių) tam tikros grupės asmenų pareikštų vienam ir tam pačiam atsakovui nagrinėti vienu metu. Grupės ieškinį, vienas ar keli grupės nariai (atstovaujantieji ie kovai – *representative plaintiff*) turi teisę pareikšti visos grupės vardu, siekiant apginti teises, kurios buvo pažeistos to paties neteisėto veiksmo, ir tokie reikalavimai grindžiami tapačiomis faktinėmis ir teisinėmis aplinkybėmis. Procese alimi yra tik atstovaujantysis ie kovas (*representative plaintiff*). Grupės nariai yra įpareigojami sprendimo,

²¹ Tačiau kai kurios valstybės savo teisinėje terminijoje pasirinko kolektyviniu ieškinio terminą. Pavyzdžiui galėtų būti Brazilija. Kai kurie teisės mokslininkai pasisako už tai, kad grupės ieškiny būtų vadinami kolektyviniais ieškinyiais, nes terminas kolektyvas sustiprina ieškinio prigimtį. Gidi. A., *Class Actions in Brazil – A Model for Civil Law Countries // The American Journal of Comparative Law. 2003. Vol. 51*

²² Grupės ieškinio sąvoka aptinkama tik kelių Lietuvos mokslininkų darbuose. Tai Valentino Mikelėno monografijoje Civilinis procesas (bei Egidijaus Krivkos moksliniuose straipsniuose: Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinėje teisėje, Res judicata principo įgyvendinimo grupės ieškinių procese problemos bei viešojo intereso apsauga civiliniame procese.

liečiančio bendrus klausimus, nepriklausomai nuo to, ar buvo priimtas palankus ar nepalankus sprendimas grupei²³.

Pirmasis plačiau analizuotinas požymis – grupės ieškinys yra pareiškiamas tokią teisę turinčio asmens ar asmenų, visos grupės vardu, kai grupė yra tokia didelė, kad visų grupės narių dalyvavimas civiliniame procese, jį apsunkintų. Taigi grupės ieškinio pirmoji specifinė savybė – tai faktas, kad grupės ieškiniu yra ginama ne tik pažeista subjektinė teisė, bet ir tam tikros grupės asmenų teisės vienu metu, pareiškiant vieną ieškinį.

JAV 23 FCPT taisyklėje yra nustatyti keturi reikalavimas, kuriuos visų pirma turi tenkinti grupės ieškinys. Tai yra:

1. Grupė yra tokia didelė, kad visų jos narių dalyvavimas apsunkintų procesą;
2. Teisės arba fakto klausimai yra bendri visai grupei;
3. Grupės atstovų ieškiniai bei prieštaravimai yra tapatūs visų grupės narių ieškiniams bei prieštaravimams;
4. Grupės narių atstovas sugebės nešališkai ir tinkamai atstovauti grupės interesus²⁴.

Šioje taisyklėje nustatytas reikalavimas grupei, kad ji būtų tokia didelė, jog visų jos narių dalyvavimas apsunkintų procesą, yra gana abstraktus. Tai vertinamojo pobūdžio reikalavimas. Pačioje Taisyklėje nėra detalesnių požymių, kaip turėtų būti nustatinėjamas tam tikros asmenų grupės atitikimas nustatytam reikalavimui. Tačiau yra svarbu ir būtina nustatyti požymius, kuriuos atitinkanti grupė turėtų teisę pareikšti grupės ieškinį. Grupės ieškinys yra pareiškiamas tam tikros grupės vardu, tačiau ieškinio pareiškimo metu tiksliai grupės sudėtis nėra žinoma. Reikėtų atkreipti dėmesį dar ir į tai, kad grupės ieškinio mechanizmas, bendrosios teisės sistemos valstybėse yra naudojamas kraštutiniu atveju, kai pasinaudoti kitais procesiniais institutais nėra įmanoma²⁵. Grupės ieškinio tinkamumo klausimas yra paliktas teismo diskrecijai. Būtent teismas turi nuspręsti, ar konkrečiu atveju grupės ieškinio procesas yra geriausias pažeistų teisių gynbos būdas. Bendrosios teisinės sistemos valstybės, kuriose naudojamas grupės ieškinio institutas yra nustačiusios specialius reikalavimus, kad grupės ieškinys būtų naudojamas tik kaip „ultima ratio“. Pavyzdžiui, Ontario teisės aktas, reglamentuojantis grupės ieškinio procesą numato reikalavimą teismui, nustatyti, kad grupės ieškinys yra tinkamiausia procedūra ginant bendrus

²³ Mulheron R. *The Class Action in Common Law Legal Systems: A Comparative Perspective*. Oxford: Hart, 2005. P. 3

²⁴ Federal Rules of Civil Procedure 2003-04 Edition, Anderson Publishing Co. 2003.

²⁵ 23 taisyklės B dalyje yra pateikiami trys atvejai, iš kurių bent vienas turi būti išpildytas. Šie reikalavimai kaip tik ir apima atvejus dėl alternatyvaus proceso galimumą. Grupės ieškinys gali būti pareiškiamas tais atvejais, kai individualūs procesai būtų žalingi grupės nariams ar teismo sprendimai atskirose bylose neigiamai įtakotų visą grupę.

interesus²⁶, JAV FCPT 23 taisyklė taip pat nustato reikalavimą, kad viešas interesas – bendrosios vertybės, turi dominuoti privačiųjų, individualių interesų atžvilgiu.

Ie kovas, asmuo, kuris pareiškia grupės ieškinį visos grupės vardu, turi labai tiksliai aprašyti atstovaujamąją grupę. Nuo to priklauso, ar bus įmanoma nustatyti asmens priklausymą tai grupei ir ar atstovavimas tokiai grupei bus pripažintas tinkamu. JAV teismų praktikoje nusistovėjo taisyklė, kad tose bylose, kuriose yra daugiau nei 40 grupės narių yra laikoma, kad tokia grupė atitinka reikalavimą: kad asmenų grupė būtų tokia didelė, kad visų jos narių dalyvavimas apsunkintų procesą. Tuo tarpu 25 asmenų grupė laikoma didele grupe ir grupės ieškiny s tokiu atveju negalėtų būti pareiškiamas. Tais atvejais, kai grupę sudaro nuo 25 iki 40 narių, yra vertinamos aplinkybės turinčios įtakos grupės ieškinio pareiškimui: pavyzdžiui, visų narių gyvenamąsias vietas, individualių reikalavimų dydį bei bylos sudėtingumą²⁷.

Tokių griežtų reikalavimų nustatymas yra pateisinamas, nes grupės ieškinio pareiškimas visos grupės vardu turės tam tikrų pasekmių visai grupei, teismo sprendimas, priimamas tokioje byloje yra privalomas visiems grupės nariams, todėl tose valstybėse, kuriose grupės ieškiniai yra naudojami jau ganėtinai seniai, labai atsakingai žiūrima į tinkamo grupės sudėties nustatymo reikalavimą.

Kitas svarbus reikalavimas, taikomas grupės ieškiniui yra būdingas tik bendrosios teisės sistemos valstybėms – tai, kad grupės atstovas (representative plaintiff) turi priklausyti atstovaujama jai grupei. Tai vienas klasikinio grupės ieškinio ypatumų²⁸. Grupės ieškinio procese yra taikomas adekvataus atstovavimo reikalavimas, numatytas JAV FCPT 23 taisyklės A(4) punkte. Negali būti interesų konflikto tarp grupės narių ir jų interesus civiliniame procese atstovaujančio asmens. Atstovaujančiojo ieškovo reikalavimas turi būti tipiškas visos grupės reikalavimui – tai yra jis turi atspindėti visos grupės narių turimus reikalavimus ir jiems neprie tarauti.

Kontinentinės teisės sistemos valstybėse grupės ieškiniai, kaip jau ir buvo pastebėta, yra pareiškiami ne grupės nario, o specialios, tam į galiotos institucijos. Tačiau yra vienas išimtinis atvejis, kuris yra nustatytas Švedijos Grupės ieškinio įstatyme (*Lag 2002:599 om Grupprattegång*), į sigaliojusiam e 2003 m sausio 1 dieną. Šio įstatymo 4 straipsnis nustato, kad

²⁶ Mulheron R. *The Class Action in Common Law Legal Systems: A Comparative Perspective*. Oxford: Hart, 2005. P. 39.

²⁷ Колесов ПП Групповые иски в США Москва: 2004 г С. 28.

²⁸ Civilinio proceso teisės teorijoje ilgą laiką vyravo nuostata, kad ne kiekvienas asmuo yra proceso šalimi. Pavyzdžiui, Lietuvoje, iki 2003 m. sausio 1 dienos, kurią į sigaliojo naujasis Civilinio proceso kodeksas, prokurorai, kitos valstybinės institucijos, pareiškusios ieškinius, kuriais buvo ginami kitų asmenų interesai, nebuvo laikomi proceso šalimis. Tai sąlygojo tam tikrą tokių asmenų procesinį neapibrėžtumą. Tačiau tai buvo išspręsta, suteikiant tokiems asmenims ieškovo kaip procesinės šalies statusą.

„privatus grupės ieškiny“ gali būti inicijuotas fizinio ar juridinio asmens, kurio reikalavimas yra toks pats kaip ir visos grupės ieškinio reikalavimas.²⁹

Susidaro, manytume, dviprasmiška situacija, nes ieškovo byloje yra pripažinti stamos grupės atstovai, o ne visi grupės nariai. Kiti grupės nariai yra laikomi pasyviaisiais ieškovais – tai yra procese jie nedalyvauja, tačiau sprendimas, priimtas išnagrinėjus grupės ieškinį jiems yra privalomas. Realiu būdu ieškovo procese yra laikomas asmuo, kuris pareiškė ieškinį, tačiau ne visi asmenys, kurių interesai tokiu ieškiniu yra ginami. Visų grupės narių dalyvavimas apsunkintu procesą arba apskritai padarytų jį neįmanomą. Be to atsižvelgiant į grupės ieškinio esmę, kad grupės ieškiny pareiškiamas kai pažeidimą patyrusių asmenų grupė yra tokia didelė, kad visų jų dalyvavimas viename teismo procese būtų neįmanomas. Todėl, manytume, tai, kad ieškovo grupės ieškinio procese yra tik asmuo, pareiškiantis tokį ieškinį, o ne visa grupė, ne tik atiboja grupės ieškinį nuo individualaus, bet ir tarnauja pagrindiniams tokio instituto tikslams³⁰.

Antras grupės ieškinio požymis, kurį privalo apimti šio instituto sąvoka – tai grupės ieškinio dalykas turi būti bendras visiems grupės nariams. Šis požymis apimtų antrąjį ir trečiąjį JAV FCPT 23 taisyklės reikalavimus: teisės arba fakto klausimai yra bendri visai grupei bei grupės atstovų ieškiniai bei prieštaravimai yra tapatūs visų grupės narių ieškiniams bei prieštaravimams. Tai yra, visus grupės narius privalo vienyti bendras reikalavimas, nukreiptas į atsakovą. Žalos, dėl atsakovo neteisėto veiksmo, nepriklausomai nuo jos dydžio, patyrė visi grupės nariai. Teismas gali pripažinti, kad reikalavimo bendrumo sąlyga, yra išpildoma net esant tam tikriems neesminiams faktinių aplinkybių skirtumams tarp atstovaujančiojo ir visos grupės. Individualūs visos grupės narių reikalavimai gali ir nebūti absoliučiai identiški, tačiau esminis jų sutapimas teismui turi būti akivaizdus. Reikalavimo bendrumas pasižymi tuo, kad ieškiny turi būti grindžiamas tokiom pačiom faktinėm bei teisinėm aplinkybėm. Yra nusistovėjusi praktika, kuri nurodo, kad pakanka, kad visi grupės nariai turėtų bent vieną bendrą reikalavimą.

Trečiasis požymis, būdingas grupės ieškiniams – tai teismo sprendimo galia visai grupei. Nepriklausomai nuo priimto teismo sprendimo, tai yra nesvarbu, ar galutinis teismo sprendimas yra palankus ar ne grupei, sprendimas yra privalomas visiems grupės nariams. Tai, manytume, vienas daugiausia diskusijų sukeliantis požymis būdingas grupės ieškiniui.

JAV ir kitose bendrosios teisės sistemos valstybėse yra reiškiama turtinai grupės ieškiniai, todėl teismas, priimdamas galutinį sprendimą, privalo identifikuoti grupės narius, kad sprendimas galiotų visų jų atžvilgiu. Teismo procese dalyvauja tik atstovaujantieji ieškovai – tai

²⁹ Švedijoje, pagal grupės ieškinius turinčius teisę pareikšti asmenis yra išskiriamos trys grupės ieškinių rūšys: tai jau minėti privatūs grupės ieškiniai, viešieji grupės ieškiniai, kuriuos pareikšti gali ir galiota institucija ir organizacijų grupės ieškiniai, kuriuos turi teisę pareikšti ne pelno siekiančios organizacijos, ginančios vartotojų interesus (*Lag 2002:599 om Grupprattgang*)

³⁰ Gidi. A. Grupės ieškinio įstatymo projekte, skirtame kontinentinės teisinės sistemos valstybėms nurodo, kad grupės ieškinio procese, proceso šalimi yra grupė kaip visuma bei jos nariai.

yra visi grupės nariai procese nedalyvauja, nes tai prieštarautų pačiai grupės ieškinio prigimčiai. Teismas priimdamas sprendimą privalo ginti ne tik dalyvaujančių, bet ir nedalyvaujančių grupės narių interesus, nes teismo sprendimas, priimtas grupės ieškinio procese yra privalomas visiems grupės nariams.

Civilinio proceso normos, reguliuojančios grupės ieškinio pareiškimo bei nagrinėjimo ypatumus, nustato nemažai taisyklių bei reikalavimų teismui. Tai susiję su tuo, kad teismas privalo ginti ne tik byloje aktyviai dalyvaujančių, bet ir nedalyvaujančių asmenų teises. Stipri teismo kontrolė pasireiškia visose teismo nagrinėjimo stadijose. Tokiu būdu užtikrinama nedalyvaujančių asmenų teisių apsauga ir priimto sprendimo teisingumas visų grupės narių atžvilgiu.

Bendrosios teisinės sistemos valstybėse teismo sprendimu grupės ieškinio procese yra priteisiamas nuostolių atlyginimas, todėl teismas privalo identifikuoti grupės narius, kad galėtų, atsižvelgiant į individualias aplinkybes priteisti teisingą patirtų nuostolių atlyginimą. Tačiau dažnai teismas nustato tik pačią nuostolių atlyginimo taisyklę, o individualūs nuostoliai apskaičiuojami jau sprendimo vykdymo stadijoje.

Teismo sprendimai dėl uždraudimo, ar atsakovo į pareigojimo atlikti tam tikrus veiksmus dažnai neturi turtinės išraiškos, tačiau ir toks teismo sprendimo grupės ieškinio procese galiojimas taip pat išplečiamas visai grupei.

Taigi būtų galima išskirti tokius bendrosios teisės sistemos valstybėse naudojamo grupės ieškinio modelio požymius:

1. grupės ieškinį pareiškia vienas ar keli grupės nariai, siekdami apginti ne tik savo, bet ir visų grupės narių pažeistas teises bei teisėtus interesus;
2. grupės sudėtis turi būti apibrėžta;
3. grupės ieškiniu siekiama ne tik atsakovo neteisėtų veiksmų pripažinimo bei jų uždraudimo ar į pareigojimo imtis tam tikrų veiksmų, bet ir nuostolių atlyginimo kiekvienam grupės nariui;
4. grupės ieškinio pagrindas bei dalykas privalo būti bendras visiems grupės nariams;
5. galutinis teismo sprendimas yra privalomas visiems grupės nariams;

Todėl, manytume, kad visus grupės ieškinio modelio, būdingo bendrosios teisinės sistemos valstybėms, požymius geriausiai atspindėtų toks grupės ieškinio apibrėžimas:

Grupės ieškinys – tai didelės grupės vieno ar kelių narių pareiktas ieškinys visos grupės vardu, kuriuo siekiama apginti visos grupės narių teises bei priteisti nuostolių atlyginimą kiekvienam grupės nariui individualiai, ir teismo sprendimas priimtas nagrinėjant tokį ieškinį yra privalomas visiems grupės nariams.

Aptarus klasikinio grupės ieškinio modelio požymius, reikėtų susikoncentruoti ties pagrindiniais grupės ieškinio modelio, būdingo kontinentinei teisei, bruožais. Kaip jau buvo minėta, yra svarbu atskleidžiant Lietuvos grupės ieškinio ypatumus. Pirmoji kontinentinės teisinės sistemos valstybė, savo teisinėje sistemoje adaptavusi grupės ieškinio modelį, kaip jau buvo užsiminta, yra Brazilija³¹. Šioje valstybėje yra naudojamas toks grupės ieškinio apibrėžimas: **Grupės ieškinys** – tai grupės atstovo, visos grupės vardu pareikštas ieškinys, siekiant apginti visų grupės narių teises, ir sprendimas priimtas išnagrinėjus tokį ieškinį yra įpareigojantis visai grupei³². Pagrindiniai grupės ieškinio elementai, vadovaujantis pateikta sąvoka yra:

1. grupės atstovo buvimas,
2. bendras reikalavimas sudarantis grupės ieškinio pagrindą bei
3. sprendimo galia visai grupei.

Tai atrodytų yra klasikinio grupės ieškinio, egzistuojančio bendrosios teisės sistemos valstybėse analogija, tačiau toks požiūris yra klaidingas, nes tarp bendrosios teisės sistemoje egzistuojančio grupės ieškinio modelio ir kontinentinės teisės sistemos valstybėse naudojamo grupės ieškinio egzistuoja gana daug skirtumų.

Kai kurie mokslininkai nustato ribą tarp, atrodo, tapačius institutus apibūdinančių sąvokų. Tai grupės ieškiniai, parens patriae civiliniai ieškiniai ir organizacijų ar asociacijų ieškiniai. Remiantis tokiu atribojimu, „grupės ieškinys“ pareiškia grupės nariai, „parens patriae ieškinys“ pareiškia vyriausybės į galiotos institucijos, o „organizacijų ieškinys“ pareiškia organizacijos. Šiuose ieškiniuose skiriasi asmuo, pareiškiantis ieškinį grupės vardu. Toks požymis, manytume nėra esminis, nes tokiu būdu tik atskiriamas individualus ir grupės ieškinys.

Galima i girsti nuomonių, kad grupės ieškinių, klasikinė grupės ieškinio (class action) prasme, Europoje nėra. Daugelyje Europos valstybių grupės ieškinio pareiškimo teisė yra suteikta tam tikroms institucijoms, o ne grupės nariams. Remdamiesi tuo ypatumu, mokslininkai ir daro išvadą, kad toks grupės ieškinys Europoje neegzistuoja, nes neatitinka klasikinio grupės ieškinio modelio požymių. Tačiau JAV, kur, kaip jau buvo nekartą minėta, plačiausiai naudojami grupės ieškiniai, asociacijos taip pat dažnai ir gana sėkmingai naudoja grupės ieškinio institutą. Kitas argumentas, kuriuo remiantis yra teigiama, kad grupės ieškiniai Europoje neegzistuoja yra tas, kad teismo sprendimai grupės ieškinio bylose gali būti tik konstatuojantys ar uždraudžiantys,

³¹ A.Gidi, kalbėdamas apie grupės ieškinio ypatumus Brazilijoje išskiria difuzinių, kolektyvinių ir homogeninių teisių kategorijas, kurioms apginti yra nustatytos skirtingos procedūros. Difuzinių ir kolektyvinių teisių apsaugos procedūros yra reglamentuojamos 1985 metų Viešajame civiliniu ieškinių akte (*Lei de Acao Civil Publica, Lei n. 7,345, de 24 de julho 1985*). Homogeninių teisių apsauga yra nustatyta 1990 m. priimtame Vartotojų kodekse (*Código de Protecao e Defesa do Consumidor, Lei n. 8,078, de 11 de setembro de 1990*)

³² Gidi. A., Class Actions in Brazil – A Model for Civil Law Countries // *The American Journal of Comparative Law*. 2003. Vol. 51

ir jais nėra priteisiamas nuostolių atlyginimas. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad JAV tokio pobūdžio teismo sprendimai istoriškai buvo priiminėjami dažniau³³. Todėl pastarasis kritiku argumentas nėra pakankamai rimtas, kad būtų galima daryti kategoriškas išvadas.

Sutiktume su nuostata, kad grupės ieškinio esmę atspindi ne grupei atstovaujančio ieškovo tipas ar naudos gavėjai, bet grupės ieškinio tikslas. Grupės ieškinio tikslas yra ginti tam tikros grupės teises ir teisėtus interesus, ir ši aplinkybė, o ne ieškovo ar naudos gavėjų tipas bei ratas grupės ieškinius išskiria iš įprastų individualių ieškinių³⁴. Vadinasi, grupės ieškinių sąvoką galime laikyti bendrine, apimančia įvairias tokių ieškinių modifikacijas, įtvirtintas skirtingų valstybių civilinio proceso teisėje.

Kontinentinė teisinės sistemos valstybėse naudojamas grupės ieškinio modelis su klasikiniu grupės ieškinio modeliu turi esminiu bendrumu: grupės ieškiny yra pareiškiamas visos grupės vardu, grupės nariai teismo procese tiesiogiai nedalyvauja, priimtas teismo sprendimas yra privalomas visiems grupės nariams. Tačiau galima būtų galima išskirti tokius kontinentinėse teisinėse sistemose naudojamo grupės ieškinio instituto modelio bruožus:

Pirma, grupės ieškiniu yra ginami tik viešieji interesai. Daugelyje Europos valstybių grupės ieškiniai yra skirti apginti tam tikros visuomenės grupės asmenų teises. Beveik visose šiose valstybėse grupės ieškiny dažniausiai yra skirtas apginti vartotojų interesus. Pavyzdžiui, Portugalijos CPK 26A straipsnis nustato, kad bet kuris asmuo ar asociacija turi teisę pareikšti grupės ieškinį, kad būtų nutrauktas teisės pažeidimas, kuriuo yra daroma žala visuomenės sveikatai, vartotojų teisėms, aplinkosaugai bei kitoms viešosioms sritims³⁵. Ispanijos CPK 11 straipsnis nustato, kad vartotojų organizacijos yra įgalios pareikšti grupės ieškinius, siekiant apginti savo narių ar savo, kaip organizacijos teises³⁶.

Antra, grupės ieškinio procese priimtas sprendimas yra uždraudžiančio ar įpareigojančio pobūdžio, tačiau tai nėra sprendimas, kuriuo priteisiami individualūs visų grupės narių nuostoliai. Dėl individualių nuostolių priteisimo kiekvienas grupės narys privalo kreiptis su atskiru reikalavimu, pareikšdamas individualų ieškinį. Pagal tai, ar grupės procesu yra siekiama konkrečiai apibrėžti grupės sudėtį, grupės ieškiniai yra skirstomi į apibrėžtos ir neapibrėžtos grupės ieškinius. Neapibrėžtos grupės ieškiniai įtvirtinti Rusijos Federacijos CPK 46 straipsnyje. Tai yra savotiškas „dalinis“ grupės ieškiny, kadangi konkrečiam materialiniam rezultatui pasiekti reikalingi du procesai: 1. neapibrėžtų asmenų teisių ir interesų gynimo grupės ieškiny ir

³³ Ten pat.

³⁴ Krivka, E. Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje. // Jurisprudencija, 2004, t. 52(44);P. 152.

³⁵ Implementation of Directive 93/13/EEC in Portugal

http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/others/private_enforcement/national_reports/portugal_en.pdf

Prisijungimo laikas: 2005.10.06

³⁶ Implementation of Directive 93/13/EEC in Portugal

http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/others/private_enforcement/national_reports/spain_en.pdf

Prisijungimo laikas: 2005.10.06

2. vėliau pateikiami individualūs grupės narių ieškiniai dėl priteisimo, kai naudojamosi pirmoje byloje priimto teismo sprendimo prejudicine galia.³⁷

Trečia, grupės ieškiniu yra ginami neapibrėžto rato asmenų interesai. Todėl doktrinoje tokie grupės ieškiniai yra vadinami ieškiniais, kuriais ginami neapibrėžto asmenų rato interesai. Teismo proceso metu, nėra būtina identifikuoti grupės sudėties. Apibrėžtais grupės ieškiniais yra ginami apibrėžto asmenų rato interesai ir tokie ieškiniai yra vadinami turtiniais grupės ieškiniu.³⁸ Turtiniai grupės ieškiniai – tai tokie ieškiniai, kuriuos pareiškia ieškovo ar keli, kurie atstovauja didelės apimties grupę. Tokių ieškinį sudaro ne tik kreipimasis į teismą su prašymu, kad būtų apgintos pažeistos asmenų teisės, bet ir reikalavimas dėl atsakovo į pareigojimo atlyginti nuostolius, kuriuos patyrė grupė asmenų, kurių vardu buvo kreiptasi į teismą su grupės ieškiniu. Galutiniu teismo sprendimu ne tik pripažįstama, kad atsakovas pažeidė grupės asmenų teises, bet juo ir įpareigojamas atlyginti kiekvienam grupės nariui jo patirtus nuostolius. Apibrėžtiesiems grupės ieškiniams, turtiniai grupės ieškiniai yra priskiriami remiantis tuo, kad neapibrėžtas ratas potencialių ieškovų egzistuoja tik tam tikrą laiką – tai yra grupės ieškinio pareiškimo teisme momentu. Be to, remiantis procesinėmis nuostatomis, grupės sudėtį teismas privalo identifikuoti iki teismo sprendimo priėmimo momento³⁹. Pavyzdžiu galėtų būti grupės ieškinyje dėl nekokybiškos produkcijos padarytos žalos. Priimdamas galutinį sprendimą, kuriuo bus patenkinami ieškovo turtiniai reikalavimai, teismas privalo nustatyti ir identifikuoti visus patyrusius žalą dėl nekokybiškos produkcijos asmenis ir nuostolių atlyginimą priteisti kiekvienam jų atskirai.

Ketvirta, beveik visose kontinentinės teisinės sistemos valstybėse grupės ieškinį turi teisę paduoti ne grupės narys, o tam į galiota valstybės ar visuomeninė institucija. Vokietijos įstatyme „Dėl nesąžiningos prekybos“ 13 straipsnis nustato vartotojų organizacijoms teisę, vartotojų interesus ginti pareiškiant ieškinį (Verbandsklage, kas reiškia asociacijų ieškinį). Ispanijos CPK, kaip jau buvo minėta, grupės ieškinio pareiškimo teisę taip pat numato vartotojų interesus ginančioms organizacijoms. Tokią susiklosčiusią situaciją paaiškina aplinkybė, kad grupės ieškiniais visų pirma yra ginami viešieji interesai.

Tokie kontinentinės teisinės sistemos valstybių grupės ieškinio bruožai leidžia formuluoti bendrą šiose valstybėse naudojamą grupės ieškinio apibrėžimą: grupės ieškinyje – tai įstatymo į galioto asmens, institucijos ar organizacijos pareiškiamas ieškinyje viešajam interesui ginti, kai

³⁷ Krivka. E. Grupės ieškinio problemos Lietuvos Civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija, 2004, t. 52(44) P.152

³⁸ Terminas turtiniai grupės ieškiniai yra labai dažnai vartojami Rusijos mokslininkų darbuose. Kalbėdami apie klasikinį grupės ieškinį jie dažniausiai naudoja turtinio grupės ieškinio sąvoką.

³⁹ 23 Taisyklės C dalis nustato reikalavimą, kad apie grupės ieškinio pareiškimą turi būti informuoti visi grupės nariai nustatytu būdu. Jie turi būti informuoti, kad jie turi teisę iki nustatytos datos išstoti iš proceso, taip pat, kad priimtas teismo sprendimas bus joms privalomas.

pažeisti neapibrėžtos asmenų grupės interesai. Teismo sprendimas yra įpareigojantis visiems grupės nariams ir jo res judicata galia yra išplečiama visai grupei.

1.3. Grupės ieškinys ir individualus ieškinys

Individualiais ieškiniiais yra ginamos subjektinės teisės, tuo tarpu grupės ieškiniuose, visų pirma, yra atstovaujami visai grupei bendri interesai. Pateikta grupės ieškiniu sąvoka leidžia teigti, kad grupinis bylinėjimasis skiriasi nuo individualaus. Todėl verta nustatyti esminius skirtumus bei vieno ar kito modelio pranašumus.

Subjektinės teisės koncepcija yra viena svarbiausių kontinentinės teisinės sistemos elementų. Subjektinė teisė reiškia asmeninę teisę, ar teisę, kuri kažkam priklauso (tam tikram specialiam asmeniui). Jei ieškovas neturi subjektinės teisės numatytos įstatymais, jis negali jos apginti teisme.

Grupės ieškiniu procedūros skiriasi nuo individualiosios ieškininės teisenos sampratos, tačiau visiškai nenutolsta, išlaiko bendruosius tokios procedūros bruožus bei elementus. Grupės ieškiniai – tai specifinė ieškinių rūšis pasižyminti individualiais ir išskirtiniais bruožais.

Kontinentinės teisinės sistemos valstybėse, materialinė ir procesinė teisė tradiciškai funkcionavo išskirtinai tik individualiems poreikiams bei interesams. Senasis teisės modelis nebuvo pritaikytas spręsti kolektyvinius konfliktus, kurie vis plačiau ėmė plisti šiuolaikinėje visuomenėje. Siekiant tinkamai ir efektyviai spręsti konfliktus, liečiančius grupės interesus, egzistuojančių taisyklių neužtenka. Yra būtina kurti naujas materialiosios bei procesinės teisės taisykles, kurios padėtų reaguoti į susiklostančius santykius visuomenėje.

Civilinio proceso teisės mokslininkai pateikia kelis susidariusios problemos sprendimo būdus. Siekiant sukurti procedūras, skirtas ginti didelei asmenų grupei priklausančias teises, pirmiausia yra būtina sukurti materialines teises ir priskirti jas grupėms. Jei teisinės sistema tokių teisių nenustatys, tai grupės ieškiniai gali tapti procesine priemone, kurios nebus galima pritaikyti. Siekiant pasinaudoti šiuo metodu yra būtina keisti egzistuojančią materialinę teisę, į ją įtraukiant naujas teisių kategorijas. Tai, manytume, gana sudėtingas ir ilgas procesas, nes tam, kad būtų sukurtas tinkamas materialinis teisinis pagrindas, reikėtų panaudoti nemažai laiko bei finansų. Vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad LR Vartotojų teisių gynimo įstatymo pakeitimo projekto, kurį Lietuvos Vyriausybė 2005 metų liepos 18 dieną pateikė Seimui yra nustatyta tokia vartotojų viešojo intereso gynimo sąvoka: Vartotojų viešojo intereso gynimas – tai ieškiniu vartotojų viešajam interesui apginti pateikimas, kai siekiama uždrausti (nutraukti) pardavėjo ar paslaugų teikėjo veiksmus, pažeidžiančius neapibrėžto vartotojų skaičiaus teisėtus **bendruosius**

interesus, ir kurie yra nesąžiningi vartotojų atžvilgiu, neatitinkantys sąžiningos verslo praktikos arba prieštaraujantys Civiliniam kodeksui, šiam įstatymui ir kitiems teisės aktams⁴⁰. Manytume, kad tai pozityvus žingsnis į tvirtinant materialųjį teisių, priklausančių dideliame asmenų ratui, pagrindą. O tai sudaro galimybę pareikšti grupės ieškinį.

Kai kurių valstybių teisės teorijoje yra skiriamos trys grupinių teisių kategorijos. Tai difuzinės, kolektyvinės ir homogeninės individualios teisės. Difuzinės ir kolektyvinės teisės tai teisės, kurios priklauso grupei kaip visumai. Jos yra transindividualaus pobūdžio, nedalios teisės. Transindividuali teisė reiškia, kad tokia teisė nėra individuali, bet egzistuoja kaip visuma atskirai nuo bet kurio individo ar individų grupės. Teisiškai nėra reikšminga nustatinėti, kurie individai priklauso grupei ir yra transindividualių teisių turėtojai. Transindividualios teisės, tai teisė į gryną orą, tyrą upės vandenį, teisingą reklamą, kokybišką produkciją, priklauso bendruomenei kaip visumai, bet ne atskiram individui, asociacijai ar valstybei. Kitaip tariant – tai „viešasis interesas“. Be to, tokios teisės yra tarp viešųjų ir privačiųjų teisių, tarp privataus ir viešojo intereso. Tuo tarpu homogeninės individualiosios yra dalios teisės, priklausančios atskiram individui, tačiau tokių teisių kilmė yra bendra. Tokios teisės yra ginamos pareiškiant grupės ieškinius. Atsižvelgiant į teisių, kurios yra ginamos, prigimtį, skiriasi grupės ieškinio rūšis. Difuzinės ir kolektyvinės teisės yra ginamos pareiškiant grupės ieškinius dėl uždraudimo ar pripažinimo, o homogeninės individualiosios yra ginamos pareiškiant grupės ieškinius dėl nuostolių atlyginimo. Tokia grupinių teisių klasifikacija yra naudojama Brazilijos, Portugalijos, Italijos bei kitų valstybių teisinėje sistemoje.

Lietuvos CPK įtvirtintas grupės ieškinio institutas yra skirtas apsaugoti viešąjį interesą. Pačios viešojo intereso sąvokos įstatymas nedetalizuoja. Viešasis interesas apima tam tikrus bendrus interesus, kuriuos turi žmonės kaip visuomenės nariai⁴¹. Viešųjų interesų požymis yra jų bendrumas kiekvieno asmens atžvilgiu⁴². Galima būtų daryti prielaidą, kad viešasis interesas apima tam tikras visuomeninių santykių ar visuomenės grupių interesus (vartotojų, tautinių mažumų, nepilnamečių ir panašiai). Taip suprantamas viešasis interesas artimas aukščiau aprašytai grupinių teisių klasifikacijai. Vadinasi, Lietuvos civilinio proceso teisėje įtvirtintu grupės ieškinio institutu bus galima apginti tiek kolektyvinius, tiek ir difuzinius interesus. Tuo tarpu homogeninių individualių teisių apsauga pareiškiant grupės ieškinį nėra numatyta. Tai, manytume, suprantama, nes pastarosios teisės yra ginamos pareiškiant turtinius grupės ieškinius, tuo tarpu Lietuvos civilinio proceso teisėje tokia grupės ieškinių rūšis nėra numatyta.

⁴⁰ LR Vartotojų teisių gynimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas XP-659 2005 07 18

⁴¹ Krivka. E. Viešojo intereso apsauga Naujajame Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekse. // Jurisprudencija. 2003. T. 37 (29).

⁴² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2002.

Grupės ieškinio vietą ieškinių sistemoje geriausiai atskleidžia Rusijos teisininko V.V.Jarkovo pateikta ieškinių klasifikacija, remiantis ieškiniu ginamų interesų kriterijumi. Yra išskiriamos penkios ieškinių grupės:

- asmeniniai ie kiniai;
- ie kiniai, kuriais ginami vieš ieji bei valstybės interesai;
- ie kiniai, skirti apginti kitų asmenų pažeistas teises;
- ieškiniai, kuriais ginami neapibrėžtos grupės interesai bei;
- netiesioginiai ie kiniai⁴³.

ios klasifikacijos pagrindu yra klausimas, kieno interesai yra tokiu ie kiniu ginami. Asmeniniais arba individualiais ie kiniais, ie kovas siekia apginti savo subjektines teises. Ieškiniai, kuriais ginami vieš ieji arba valstybės interesai yra skirti apginti turtinius valstybės ar visuomenės interesus, kai nėra į manoma išskirti konkretaus naudos gavėjo. Šiuo atveju naudos gavėju tampa valstybė ar visuomenė. Ieškiniai, skirti apginti kitų asmenų teises, yra pareiš kiami ne paties subjektinės teisės turėtojo, o kito asmens, kuriam teisę ginti kitų asmenų interesus suteikia į statymas. Naudos gavėjas tokiam procese yra ne ieškinių pareiš kęs asmuo, o tikrasis pažeistųjų teisių subjektas, reikalavimo turėtojas. Ieškinius, kuriais yra ginamos neapibrėžto rato asmenų teisės, pareiš kia į statymo į galiotas ieškovas, arba tokio rato narys, kurio teisės tai pat yra pažeistos, tokiu būdu apgindamas ne tik savo, bet ir visos grupės narių interesus.

Grupės ieškiniai nėra priskiriami ieškiniams, kurias ginama subjektinės asmens teisės, nes grupės ieškiniu yra siekiama apginti didelės grupės asmenų interesus. Susiduriama ne su subjektyviaja teise, bet su grupės teisėmis bei teisėtais interesais. Grupės ieškiniai, vadovaujantis pateikta klasifikacija turėtų būti priskiriami ieškiniams, kurias ginami neapibrėžtos grupės asmenų interesai.

Lietuvos CPK grupės ieškiniai gali būti pareiš kiami tik viešajam interesui ginti, vadinasi Lietuvos civilinio proceso teisėje numatytas grupės ieškinys turėtų būti priskiriamas ir prie ieškinių grupės, kuriais ginamas viešasis arba valstybės interesas. LR CPK 49 straipsnio 1 dalis numato, kad į statymų numatytais atvejais viešajam interesui ginti gali būti pareiš kiamas ieškinys. Ši straipsnio dalis numato individualaus ieškinio, skirto apginti viešąjį interesą pareiš kimo galimybę. Grupės ieškinio institutas yra numatytas 5 aptariamo straipsnio dalyje. Manytume, kad ieškinių kategorijai, kuriai priskirtini viešąjį interesą ginantys ieškiniai ir turėtų būti priskiriami LR CPK 49 straipsnio 1 dalyje į tvirtinti grupės ieškiniai, tuo tarpu, grupės ieškiniai turėtų patekti į ieškinių, skirtų apginti neapibrėžto asmenų rato interesus, kategorijai.

Grupės ieškinio pareiš kimas neatima iš asmenų teisės reik ti individualius ie kinius. Jei asmuo nesutinka su grupine jo bei kitų asmenų pažeistų teisių gynyba, tai jis turi teisę išstoti i

⁴³ Рещетникова ИВ. Яркoв ВВ. Гражданское право и гражданский процесс в современной России. С. 137

grupės ar kitaip paskelbti, kad nesiekia savo teises apginti tokiu būdu. Tada jis turi teisę į savo subjekcinės teisės individualią gynybą.

Visa tai, kas aptarta aukščiau, leidžia teigti, kad grupės ieškinys yra vienas pozityviausių procesinių institutų, kurio pagalba yra apginami kolektyviniai, bendri interesai. Individualūs ieškiniai, šiuo atveju nėra tokie lankstūs, kad atitiktų reikalavimus, keliamus šiuolaikinių visuomeninių teisinių ginčų sprendimui. Tačiau grupės ieškinio pareiškimas nepanaikina asmens teisės pareikšti individualų ieškinį. Taip pat, grupės ieškinys yra tik papildoma procesinė priemonė, kuri turi būti naudojama tik viešajam interesui ginti ir tik tada, kai teismas nustato, kad tokiu būdu bus efektyviau apginti grupės narių interesai.

II. GRUPĖS IEŠKINIO SANTYKIS SU KITAIŠ PROCESINIAIS INSTITUTAIS

Grupės ieškinys suteikė galimybę vietoj keleto šimtų ar net tūkstančių ieškinių pareikšti vieną. Atsirado galimybė viename teismo procese apginti daugybės asmenų interesus, taupant teismų bei pačių nukentėjusiųjų laiką. Tai, kad grupės ieškinys didžiausią savo galią įgijo tik XX amžiuje dar nereiškia, kad iki tol nebuvo procesinių institutų, kurie būtų atlikę bent dalį grupės ieškinio funkcijų.

Kaip jau buvo aptarta pirmojoje darbo dalyje – grupės ieškinio institutas yra savitas ir savarankiškas procesinis pažeistų materialinių teisių gynimo būdas. Tačiau šio instituto kai kurie iš požymių yra būdingi ir kitiems procesiniams institutams. Dėl to, tiek teorijoje, tiek ir praktikoje pasitaiko neaiškumų atribojant grupės ieškinį nuo kitų į jį panašių procesinių institutų.

Aptarus grupės ieškinio sąvoką, darytina išvada, kad grupės ieškinio institutas išsiskiria originalumu, turinčiu procesinio bendrininkavimo ir atstovavimo požymių⁴⁴. Manytume, tai logiška išvada, nes grupės ieškinys yra skirtas apginti didelės grupės asmenų interesus, kai teismo procese dalyvauja vienas ar keli tos grupės atstovai. Todėl grupės ieškinys turi tiek procesinio bendrininkavimo, tiek ir procesinio atstovavimo požymių. Tačiau nagrinėjamas institutas nėra tapatus nei procesiniam bendrininkavimui nei atstovavimui, nors ir turi identiškų požymių, tačiau egzistuoja ir nemažai skirtumų.

ioje darbo dalyje bus stengiamasi pateikti bendrus procesinio bendrininkavimo ir atstovavimo požymius, kad būtų galima lyginamuoju metodu nustatyti pagrindinius skirtumus tarp šių institutų ir grupės ieškinio.

2.1. Grupės ieškinys ir procesinis bendrininkavimas

Kad grupės ieškinys ir procesinis bendrininkavimas yra du savarankiški procesiniai institutai, visų pirma patvirtina tai, kad jie yra reglamentuojami skirtinguose civilinio proceso straipsniuose. Grupės ieškinys yra įtvirtintas LR CPK 49 straipsnio 5 dalyje, o procesinio bendrininkavimo nuostatos pateikiamos LR CPK 43-44 straipsniuose. Tačiau civilinio proceso teorijoje ne visada yra laikomasi tokios nuomonės. Kai kurie teisininkai linkę manyti, kad grupės ieškinys yra procesinis bendrininkavimas gryniausiu pavidalu⁴⁵. Yra išsakoma nuomonė, kad grupės ieškinys – tai bendrininkavimas didele apimtimi⁴⁶. Dar kiti teisės mokslininkai grupės

⁴⁴ Колесов ПП Групповые иски в США Москва: 2004 г С. 10

⁴⁵ Батаева. Н С. Необходимо ввести институт группового иска // Российская юстиция. 1998. №10.

⁴⁶ Треушников. МК Российский юридический журнал. 1997. №2. С. 150-151.

ieškinį į vardija kaip hipertrofuotą procesinį bendrininkavimą⁴⁷. Tačiau, ar jie teisūs ar klysta, bus galima atsakyti išnagrinėjus procesinio bendrininkavimo požymius.

Procesinio bendrininkavimo instituto tikslai ir paskirtis yra dvejopi. Pirma, jis padeda taupyti ir šalių, ir teismo darbo laiką. Vietoje kelių atskirų procesų visi reikalavimai išnagrinėjami vieno civilinio proceso metu. Antra, priimamas vienas sprendimas dėl visų bendrininkų ir taip išvengiama galimo sprendimų prie taravimo⁴⁸. Grupės ieškinio tikslai analogiškai, todėl darytina prielaida, kad būtent tikslai yra pagrindinė procesinio bendrininkavimo ir grupės ieškinio bendrybė, kuri daugelį teisės mokslininkų ir verčia daryti išvadas apie nagrinėjamų institutų tapatumą.

Materialinė teisė numato nemažai atvejų, kai vienoje materialinio teisinio santykio pusėje arba abiejose šio santykio pusėse yra ne vienas, o du ar daugiau subjektų. Turtas nuosavybės teise gali priklausyti keliems asmenims, žala gali būti padaryta kelių asmenų bendrais veiksmais, keli asmenys gali bendrai veikti, sudarę jungtinės veiklos sutartį, ir t.t. Kilus ginčui iš tokio materialinio teisinio santykio, visiems šio santykio subjektams turi būti užtikrinta galimybė dalyvauti procese. Tokiu būdu reikalavimo teisė gali priklausyti ne vienam, o keliems asmenims, pareiga atsakyti į pareikštą reikalavimą gali būti ne vieno, o kelių asmenų. Taigi ie kovo arba atsakovo pusėje gali dalyvauti ne vienas, o keli asmenys. Atvejai, kai ieškinį pareiškia keli asmenys, arba ie kiny yra pareiškiamas keliems asmenims, yra vadinamas procesiniu bendrininkavimu⁴⁹. Procesinio bendrininkavimo instituto pagrindas yra asmenų daugetas materialiniuose teisiniuose santykiuose. Asmenys, kurie dalyvauja vienos iš šalių pusėje, yra vadinami bendrininkais – bendraie koviais arba bendraatsakoviais⁵⁰.

Procesiniu bendrininkavimu yra siekiama užtikrinti visų asmenų teisę dalyvauti teisminiame procese, jei ginčo dalykas yra reikalavimas, kylantis iš vienodo materialinio santykio. Tuo tarpu, grupės ieškinio vienas iš ypatumų yra tai, kad visi grupės nariai teismo procese nedalyvauja. Jų interesus atstovauja vienas ar keli grupės nariai, arba jei valstybėje vyrauja modelis, nustatantis, kad grupės ieškinį turi teisę pareikšti įstatymo tam įgaliotos institucijos – tai tokia institucija yra laikoma ieškovu teismo procese, o grupės nariai, kurių interesai yra ginami tiesiogiai bylos nagrinėjime nedalyvauja. Kaip jau buvo minėta, grupės ie kiniu yra siekiama apginti didelės grupės narių interesus, nes jų visų dalyvavimas dėl didelio jų skaičiaus yra neįmanomas.

⁴⁷ Яков. В. В. Гражданский процесс. 3-е издание. Москва. 2000.

⁴⁸ Mikelėnas. V. Civilinis procesas. I dalis, Vilnius: Justitia, 1997 m.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. Įstatymu Nr. IX-743 // Žin., 2002. Nr. 36-1340, 43 straipsnis.

⁵⁰ Pagal tai, kurios iš šalių pusėje yra bendrininkavimas, procesinis bendrininkavimas yra skirstomas į aktyvųjų (kai yra keli bendraieškioviai), pasyvųjų (kai yra keli bendraatsakoviai) ir mišrųjų (kai yra keli bendraieškioviai, ir keli bendraatsakoviai).

Bendrininkus visada jungia bendras interesas, jų teisės, interesai neprieštarauja tarpusavyje. Pvz., patenkinus vieno bendraieškovo reikalavimą, bus patenkintas ir kito bendraieškovo reikalavimas. Pagal šį kriterijų bendrininkai gali būti atriboti nuo kitų asmenų, pvz., nuo trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus, nuo tinkamo ir netinkamo ieškojimo. Bendrininkai gali dalyvauti procese savarankiškai, tačiau gali ir pavesti savo interesus atstovauti vienam iš bendrininkų.

Yra įstatymu nustatyta galimybė, suteikianti bendrininkams teisę pavesti bylą vesti vienam iš bendrininkų⁵¹. Čia galime rasti analogiją su atstovaujančiojo ieškovo institutu, kuris taip pat atstovauja tapačius reikalavimus turinčių asmenų interesus teisme. Tačiau nustatytos taisyklės, kokiu būdu yra įgaliojamas vienas iš bendrininkų, padeda atriboti. Kai įgaliojama teismo posėdyje, užtenka, kad, kad šitai bus išreikšta žodžiu, įrašyta į teismo posėdžio protokolą ir visų bendrininkų pasirašyta. Kitais atvejais vienas iš bendrininkų turėtų būti įgaliojamas atstovauti, vadovaujantis bendrosiomis LR CPK taisyklėmis (LR CPK 57 str.)⁵². Vadinasi yra būtinas formalių įgaliojimų suteikimas vienam iš bendrininkų, atstovausiančių visus bendraieškovius ar bendraatsakovius teisme.

Tačiau nereikėtų painioti ar tapatinti šių atvejų, nors jie yra gana panašūs. Esminis skirtumas, atribojantis grupės ieškinio atstovaujantį jį ieškovą ir bendrininkų atstovą yra tas, kad procesinio bendrininkavimo atveju yra reikalingas formalus įgaliojimas, kai tuo tarpu, grupės ieškinį gali pareikšti bet kuris grupės narys ar įstatymo įgaliojama institucija, priklausomai nuo vyraujančio grupės ieškinio modelio. Nors formalūs įgaliojimai suteikiami nėra, tačiau jiems yra tarsi nebyliai pavedama ginti visos grupės narių interesus teisme. Tačiau įstatymai nustato būdus, kurie padėtų apsaugoti visų grupės narių interesus netinkamo atstovavimo atveju. Pavyzdžiui, JAV FCPT 23 taisyklė nustato tinkamo atstovavimo reikalavimą. Kiekvienu atveju, teismas privalo įsitikinti, ar atstovavimas yra tinkamas, ar bus laikomasi nešališkumo principo, ar tinkamai bus apgintos visų grupės narių teisės. Tokio reikalavimo buvimas sudaro prielaidas, kad nebūtų piktnaudžiaujama įstatymo suteikta teise pareikšti grupės ieškinį ir kad būtų ginami visų grupės narių interesai.

Norint pasinaudoti procesinio bendrininkavimo institutu, reikia išpildyti nustatytus reikalavimus. Procesinis bendrininkavimas yra leidžiamas, jei keli ieškovai ar atsakovai tenkina tokias sąlygas: ginčo dalykas yra vienodos prigimties teisės bei pareigos; teisės ar pareigos turi tą

⁵¹ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. Įstatymu Nr. IX-743 // Žin., 2002. Nr. 36-1340, 44 straipsnio 2 dalis

⁵² LR CPK Komentaras I knyga. Vilnius: Justitia, 2004 m.

patį teisinį pagrindą⁵³. Pagal bendrininkavimo atsiradimo pagrindą yra išskiriamas į statymais grindžiamas ir neprivalomas arba fakultatyvinis bendrininkavimas⁵⁴.

Privalomasis procesinis bendrininkavimas, dar kitaip vadinamas į statymais grindžiamu ar materialiuoju bendrininkavimu, yra tuomet, kai materialinių teisinių santykių subjektus sieja labai glaudūs ryšiai, kai juos sieja bendra teisė arba pareiga ir atskirai nagrinėti reikalavimų kiekvieno iš jų atžvilgiu negalima. Privalomasis bendrininkavimas yra tada, kai ie kinio dalykas yra bendrai pagal įstatymus asmenims priklausančios teisės arba pareigos⁵⁵. Privalomojo bendrininkavimo atveju į bylos nagrinėjimą turi būti įtraukti visi bendrininkai, nes bylos nagrinėjimas paliečia visų jų teises ir interesus. Pvz., atidalijant turtą, esantį bendrąja nuosavybe, į bylą reikia įtraukti visus bendrasavininkus; bylose dėl iškeldinimo iš gyvenamųjų patalpų atsakovo pusėje reikia įtraukti visus pilnamečius nuomininko šeimos narius; bylose dėl solidarios atsakomybės būtina įtraukti visus skolininkus, ir panašūs atvejai. Reikalavimas, privalomojo bendrininkavimo atveju, yra nedalus, negalimi atskiri, individualūs kiekvieno iš bendrininkų ie kiniai.

Ši bendrininkavimo forma yra bene labiausiai nutolusi nuo grupės ieškinio koncepcijos. Tokia išvada darytina visų pirma dėl to, kad privalomojo bendrininkavimo atveju yra būtinas visų bendrininkų dalyvavimas teismo procese. Antras esminis skirtumas tas, kad reikalavimo teisė jiems bendrai priklauso pagal įstatymą. Jie tampa bendraieškoriais nepriklausomai nuo jų valios. Vieno asmens teisių pažeidimas automatiškai reiškia ir kito asmens teisių pažeidimą. Todėl atskiri procesai yra negalimi, nes sprendimas priimtas vienoje byloje turės galią visiems asmenims, nes bus tiesiogiai susijęs su jų teisėmis. Tuo tarpu grupės ieškinio institutas neuždraudžia grupės nariams pateikti individualius ie kinius, jų reikalavimai nėra neatsiejamai susiję. Jei grupės narys nutaria išstoti iš grupės – jis turi teisę pareikšti individualų ieškinį ir taip apginti savo pažeistas teises.

Fakultatyvinio bendrininkavimo atveju tokio glaudaus ry io tarp bendrininkų materialinių teisių ir pareigų nėra, todėl formaliai yra galimas atskiras bylos nagrinėjimas kiekvieno jų atžvilgiu. Pvz., nesant kuriam nors iš bendrininkų, teismas gali reikalavimą jo atžvilgiu išskirti į

⁵³ Procesinis bendrininkavimas JAV civiliniame procese leidžiamas esant teisės ir fakto bendrumui. Tam, kad būtų galimas subjektyvus ieškinų sujungimas, būtinas pagrindas yra materialiniai teisiniai santykiai, liečiantys tris ar daugiau asmenų. Procesinį bendrininkavimą pagrindžia principas, kuriuo remiantis asmenys, kuriuos jungia bendras interesas turi dalyvauti procese kaip ie kovai ar atsakovai, tai yra, procese tapti bendrininkais.

⁵⁴ Norėtuši atkreipti dėmesį, kad JAV yra išskiriama daugiau bendrininkavimo rūšių. Be privalomojo ir fakultatyvinio bendrininkavimo yra skiriamos tokios procesinio bendrininkavimo rūšys – tai į procesą įtraukimas šalies, kuri taip pat atsakinga; visų suinteresuotų šalių prijungimas; į sikišimo institutas; konsolidacija. Tai yra būdai, kurias gali būti apginami didelės asmenų grupės narių interesai, o grupės ieškiniai yra naudojami kraštutiniu atveju, kai kiti gynybos būdai yra netinkami. Todėl, grupės ieškinio atribojimas nuo procesinio bendrininkavimo JAV yra ganėtinai sudėtingas.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. Įstatymu Nr. IX-743 //Žn., 2002. Nr. 36-1340, 43 straipsnio 1 dalies 1 punktas.

atskirą bylą⁵⁶. Fakultatyvinis bendrininkavimas gali atsirasti, jeigu ieškinio dalykas yra to paties pobūdžio reikalavimai arba įsipareigojimai, pagrįsti ta pačia medžiaga fakto ir teisės klausimais, kai kiekvienas iš reikalavimų atskirai galėtų būti atskiro ieškinio dalykas⁵⁷. Tuo atveju reikalavimas jau yra dalus, kas reiškia, kad galimi individualūs ieškiniai.

Fakultatyvinis bendrininkavimas, atsižvelgiant į jo esminius bruožus bei atsiradimo pagrindą yra ganėtinai panašus į grupės ieškinio institutą, nes jis nėra privalomas, galimi individualūs procesai. Esminis skirtumas – tai bendrininkų dalyvavimo procese apimtis ir kiekvieno jų atliktų procesinių veiksmų įtaka kitiems bendrininkams.

Svarbu pabrėžti, kad visuose procesuose bendrininkai veikia kaip savarankiški asmenys. Tai reiškia, kad konkretūs konkrečių bendrininkų atlikti procesiniai veiksmai ir jų sukelti padariniai susiję tik su jais asmeniškai ir negali būti taikomi kitiems bendrininkams. Tuo pat metu, ieškinių sujungimas turi įtakos visiems veiksams bei rezultatui. Savo ruožtu neatlikus tam tikro procesinio veiksmo neigiamų padarinių gali atsirasti tiems bendrininkams, kurie jo neatliko. Tačiau ši taisyklė turi ir išimtį, kuri numatyta privalomojo bendrininkavimo atveju. Tuomet bendrininkai laikomi viena, nedaloma alimi. Šios išimties esmė, kad nors kiekvienas bendrininkas veikia savarankiškai, tačiau konkretaus bendrininko atliktas procesinis veiksmas galioja visiems kitiems bendrininkams. Tai nustatoma LR CPK 44 straipsnio 3 dalyje.

Grupės ieškinyje pareiškiamas didelės grupės vardu, ginami visų jų interesai, tačiau juos teismo proceso metu atstovauja vienas ar keli asmenys. Jų veiksmai turės įtakos visiems grupės nariams. Kadangi visai grupei atstovauja vienas ar keli asmenys ar institucija, tai visus įrodymus bei atsikirtimus visos grupės vardu pateikia būtent atstovaujantis asmuo, todėl ir jo veiksmai turi įtakos visai grupei. Tuo tarpu procesinio bendrininkavimo atveju, kiekvienas bendrininkas atstovauja save ir savo interesus.

Svarbus momentas ir tai, kad ieškinių apjungimas dažniausiai vyksta ieškovų, turinčių bendrą interesą, iniciatyva. Kadangi ieškovai turi teisę apjungti savo reikalavimą ir į teismą kreiptis pareikšdami vieną ieškinį – tai teismas, vadovaudamasis dispozityvumo principu, negali reikalauti, kad į procesą įsitrauktų visi asmenys, turintys tapatų reikalavimą⁵⁸. Priklausomai nuo vyraujančio grupės ieškinio modelio (ar tai opt-in ar opt-out modelis), grupės nariai iš karto gali būti įtraukiami į procesą, tačiau jiems paliekama teisė nuspręsti, ar jie nori būti grupės nariais ir savo teises ginti grupės ieškinio proceso tvarka.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. Įstatymu Nr. IX-743 //Žin., 2002. Nr. 36-1340., 274 str.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. Įstatymu Nr. IX-743 //Žin., 2002. Nr. 36-1340, 43 straipsnio 1 dalies 2 punktas.

⁵⁸ Tuo tarpu JAV teisėjas vaidina didesnę vaidmenį procesinio bendrininkavimo atveju, jis savo iniciatyva gali paplėsti proceso dalyvių ratą arba iš to rato pašalinti tuos, kurie neturi galimybės dalyvauti procesiniame bendrininkavime. Teismas taip pat turi teisę surengti ne vieną, o kelis savarankiškus teismo procesus.

Teismas, priimdamas sprendimą kelių ieškovų naudai, turi nurodyti, kuri sprendimo dalis liečia kiekvieną iš jų, arba turi nurodyti, kad išieškojimo teisė yra solidari⁵⁹. Teismo sprendimu yra nustatoma kiekvieno iš bendrininkų padėtis – tai yra nustatoma, kokia apimtimi priimtas teismo sprendimas turės jam įtakos. Tai, sakytume yra grupės ieškinyje priimto sprendimo galios analogija. Klasikiniame grupės ieškinio modelyje yra būtina identifikuoti visus grupės narius, kad teismas visų jų atžvilgiu galėtų priimti sprendimą. Civilinio proceso teisėje egzistuoja principas draudžiantis priimti sprendimą liečiantį neįtrauktus į procesą asmenis⁶⁰. Šis principas galioja tiek grupės ieškinio procese, tiek ir procesinio bendrininkavimo atveju. Grupės ieškinio pareiškimo atveju, teismas nustato terminą iki kurio grupės nariai turi teisę pareikšti apie išstojimą iš grupės⁶¹. Iki nustatyto termino iš grupės išstojusiai šaliai, grupės ieškinio byloje priimtas teismo sprendimas galios neturi, o liečia tik tuos grupės narius, kurie išstojimo teise nepasinaudojo.

Apibendrinant būtų galima išskirti tokius grupės ieškinio ir procesinio bendrininkavimo skirtumus:

- Grupės ieškinio mechanizmas neįpareigoja asmenišką visų grupės narių dalyvavimo teisinio nagrinėjimo metu. Visų narių dalyvavimas yra pakeičiamas grupės narių interesus atstovaujančiu grupės atstovu. Jei įstatymai nustato, kad grupės interesus atstovauja tam įgaliojanti institucija, tai pastaroji visos grupės narių interesus atstovauja ir teisme. Procesinio bendrininkavimo atveju, teismo procese dalyvauja visi asmenys – bendrininkai, tik tam tikrais atvejais, esant formaliam įgaliojimui, bendrininkų interesus atstovauti gali būti pavesta vienam iš bendrininkų.
- Didelis grupės narių skaičius neturi nieko bendro su bendrininkų skaičiumi. Teisminis civilinis procesas esant ginčo teisei yra dvišalis, tai yra, pagrįstas dviejų šalių, turinčių priešingų interesų, egzistavimu. Jie vienos iš šalių pusėje dalyvauja daugiau nei viena asmuo – tai jau laikoma procesiniu bendrininkavimu. Grupės ieškinio koncepcija nurodo, kad grupės dydis yra vienas iš svarbiausių grupės ieškiniui privalomų požymių. Grupės narių turi būti tiek, kad jų visų dalyvavimas teismo procese būtų praktiškai neišmanomas. Grupės narių skaičius nėra apibrėžiamas įstatymu ar teismo reikalavimu ir gali apimti bet kokią asmenų grupę.
- Reikalavimas apginti pažeistas teises bei teisėtus interesus grupės ieškiniu yra nukreiptas apginti visų grupės narių teises bei teisėtus interesus, neišskiriant ir atstovaujančiojo

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. Įstatymu Nr. IX-743 //Žin., 2002. Nr. 36-1340, 274 straipsnis.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. Įstatymu Nr. IX-743 //Žin., 2002. Nr. 36-1340, 266 straipsnis.

⁶¹ FCPT 23 taisyklės C punkte nustatytas reikalavimas pranešimo grupės nariams apie grupės ieškinio nagrinėjimą turiniui. Vienas iš reikalavimų apima informacijos apie teisę išstoti pranešimą grupės nariams.

ie kovo. Procesinio bendrininkavimo atveju kiekvienas atstovauja save ir gina savo interesus.

- Iki teismo nustatytos datos, grupės nariai privalo paskelbti apie savo išstojimą iš grupės, prieingu atveju, jo atžvilgiu įsigalios teismo sprendimas, priimtas išnagrinėjus grupės ieškinį. Tuo tarpu procesinis bendrininkavimas nėra privalomojo pobūdžio tuo atžvilgiu, kad teismas gali nuspręsti ginčą nagrinėti individualia tvarka (išskyrus privalomąjį bendrininkavimą).
- Grupės ieškinyje vienas asmuo atstovauja visiems grupės nariams bei gina jų interesus, tuo tarpu procesiniame bendrininkavime kiekvienas atstovauja savus interesus.

2.2. Grupės ieškinyje ir procesinis atstovavimas

Kaip jau buvo minėta anksčiau, grupės ieškinyje tai dviejų procesinių institutų – procesinio bendrininkavimo ir procesinio atstovavimo, sintezė. Jau aptarėme procesinio bendrininkavimo ir grupės ieškinio skirtumus. Nors tai iš išorės gana panašūs institutai, tačiau savo esme ir paskirtimi ganėtinai skirtingi. Todėl dabar vertėtų susikoncentruoti ties procesiniu atstovavimu. Manytume, kad nėra tikslinga ieškoti skirtumų tarp procesinio atstovavimo ir grupės ieškinio. Pagrindinis dėmesys bus sukoncentruotas į procesinio atstovavimo ir grupės ieškinio instituto sąveiką.

Grupės ieškiniuose institutas panašus į procesinio atstovavimo institutą, visų pirma tuo, kad pareiškiant grupės ieškinį yra atstovaujami visos grupės narių interesai. Grupės narių interesus gina, priklausomai nuo vyraujančio modelio – vienas ar keli grupės nariai ar įstatymo įgaliojimo institucija.

Byla gali būti vedama tiesiogiai arba per atstovą. Tai principas galiojantis daugelio šalių civilinio proceso teisėje. Teisinėje literatūroje išsakoma nuomonė, kad procesiniu atstovavimu reikėtų laikyti tokius teisinius santykius, kai vienas asmuo, kito asmens vardu ir interesais įgyvendina jo procesines teises, turint tikslą padėti atstovaujamajam apginti savo teises teisme bei teikti pagalbą teismui priimant teisingą ir pagrįstą sprendimą nagrinėjamoje byloje⁶². Taigi procesinio atstovavimo esmę civiliniame procese sudaro procesinio atstovo veiksmai procese, tai yra, veiksmai atstovaujamojo vardu ir interesais, neperžengiant suteiktą įgaliojimų ribų. Civiliniam procesui tinkamai vesti reikia nemažai specialių teisės žinių, o proceso šalys ar kiti byloje dalyvaujantys asmenys jų dažnai neturi. Būtent procesinio atstovavimo institutas ir sudaro

⁶² Ильянская. И М, Лесницкая. Л Н Судебное представительство в гражданском процессе. Москва., 1964.

tinkamas sąlygas, kad byloje būtų kvalifikuotai pasiekti civiliniam procesui keliami tikslai⁶³. Procesiniu atstovavimu asmeniui yra užtikrinama kvalifikuota pagalba ginant jo pažeistas teises.

Grupės ieškinį turi teisę pareikšti vienas arba keli grupės nariai bei įstatymo įgalios institucijos. Vadinasi, tarp visų grupės narių ir juos atstovaujančio asmens ar institucijos susidaro atstovavimo santykiai. Asmuo, kuris pareiškia grupės ieškinį, gina ne tik savo interesus, bet kartu privalo užtikrinti, kad būtų tinkamai atstovaujami bei ginami visi grupės narių interesai. Todėl jis grupės ieškinio procese atstovauja save ir visus grupės narius. Galima būtų manyti, kad grupės ieškiny s tai savotiškai modifikuotas procesinio atstovavimo institutas. Tačiau tai būtų klaidinga išvada, visų pirma dėl to, kad skiriasi šių dviejų institutų paskirtis. Procesinio atstovavimo institutas yra skirtas, kad būtų tinkamai ir kvalifikuotai ginamos asmens teisės teisme, tuo tarpu grupės ieškiniu yra siekiama užtikrinti visų grupės narių interesų apsaugą viename teismo procese. Grupės ieškiniu pirmiausia siekiama ne atstovauti ir kvalifikuotai ginti asmens teises bei teisėtus interesus, bet užtikrinti vienodą visų grupės narių teisių apsaugą vieno teismo proceso metu.

Procesinio atstovavimo principą, kad byla gali būti vedama tiesiogiai ar per atstovą papildo mūsų nagrinėjamo dalykui reikšminga nuostata, kad atstovo dalyvavimas procese neatima iš paties asmens teisės pačiam dalyvauti bylos nagrinėjime. Tuo tarpu, grupės ieškinio procese grupės narių atstovas – tai yra asmuo, pareiškiantis grupės ieškinį yra vienintelis asmuo, kuris dalyvauja procese kaip proceso šalis. Kiti grupės nariai turi teisę būti bylos nagrinėjimo metu, tačiau proceso dalyvio statusas jiems nesuteikiamas.

Asmuo, atstovaujantis visos grupės interesus yra vadinamas atstovaujančiuoju ieškovu (representative plaintiff). Terminas *represent*, išvertus iš anglų kalbos reiškia atstovauti, būti atstovu, tuo tarpu terminas *plaintiff* reiškia ieškovą, bendras pažodinis termino vertimas – atstovaujantysis ieškovas. Tai vienas ar keli grupės nariai, kurie būdami proceso šalimi ieškovu, kartu yra ir visų grupės narių atstovai.

Ieškovu civilinėje proceso teisėje yra civilinio proceso šalis, pareiškianti reikalavimą, siekdama apginti savo pažeistą teisę ar teisėtą interesą. Grupės ieškinį pareiškia asmuo, turintis reikalavimo teisę ir galintis būti savarankišku ieškovu, visos grupės vardu bei interesais⁶⁴. Jei teisė pareikšti ieškinį yra nustatyta tam tikrai institucijai, ginančiai viešąjį interesą, tai ieškovu civilinėje byloje yra būtent tokia institucija. Iki naujojo LR CPK įsigaliojimo, institucijos ar pareigūnai pareiškiantys ieškinius viešajam interesui ginti nebuvo laikomi proceso šalimi, tai yra,

⁶³ Laužikas. E., Mikelėnas. V., Nekrošius. V. Civilinio proceso teisė I Tomas. Justitia. 2003 m. Vilnius P 283.

⁶⁴ Kai kurie teisės mokslininkai, tyrinėjantys grupės ieškinio institutą, ieškovą grupės ieškinio procese supranta gana plačiai. Ieškovu yra laikoma grupė kaip visuma bei kiekvienas jos narys atskirai. Gidi A. The Class Action Code A Model for Civil Law Countries. Tačiau manytume, kad tokia ieškovo traktuotė yra per plati ir paini. Ieškovais įvardinti visus grupės narius yra netikslinga, nes realiai ieškovo funkcijas atlieka tik asmuo, pareiškęs grupės ieškinį, be to, grupės ieškinio pareiškimo metu visi nariai gali būti nežinomi.

jiems nebuvo suteikiamas ieškovo statusas. Tokios įstatyminės nuostatos sukeldavo nemažai nepatogumų, nes tai sąlygojo tam tikrą tokių asmenų proceso padėties neapibrėžtumą. Jei šios nuostatos nebūtų pakeistos, tai būtų kliūtis pasinaudoti grupės ieškinio institutu. Tačiau 2003 metų sausio 1 dieną įsigaliojusiam LR CPK, ieškovais yra laikomi tiek savo subjektyvias teises ginantys asmenys, tiek ir institucijos, pareiškiančios ieškinius viešajam interesui apginti. Todėl laikyti jį tik grupės atstovu procesinio atstovavimo prasme būtų klaidinga.

Ne kiekvienas pareiškiantis ieškinį asmuo yra šalis. Procesinio atstovavimo atveju, procesinis atstovas nėra civilinio proceso šalimi. Jis dalyvauja teismo procese tik kaip šalies atstovas, kuris yra įgaliojamas veikti tikrosios proceso šalies – ieškovo ar atsakovo vardu. Jis neturi reikalavimo teisės ir negalėtų inicijuoti savarankiško teismo proceso. Todėl teigti, kad grupės ieškinį pareiškiantis asmuo yra procesinis atstovas procesinio atstovavimo instituto prasme, remiantis šia aplinkybe, mes negalime.

Kyla klausimas, kokie santykiai susiklosto tarp grupės narių ir juos atstovaujančių asmenų grupės ieškinio procese. Asmuo, pareiškia grupės ieškinį neturėdamas specialaus visų grupės narių įgaliojimo jiems atstovauti. Tuo tarpu, procesinis atstovas įgaliojimą, atstovauti asmeniui teisme, privalo turėti.

Civilinio proceso teisėje, pagal atstovavimo atsiradimo pagrindą yra išskiriamos dvi atstovavimo rūšys: įstatyminis ir sutartinis atstovavimas. Sutartinis atstovavimas atsiranda sutarties, sudarytos tarp atstovaujamojo ir atstovo pagrindu⁶⁵. Sutartinių atstovų sąrašas yra nustatytas LR CPK 56 straipsnyje. Sutartinis atstovavimas dar yra skirstomas į atvejus, kai atstovu yra paalinis asmuo ir atvejus, kai sutarties pagrindu atstovu tampa su atstovaujamoju asmeniu tam tikrais ryšiais susijęs asmuo. Tai gali būti artimi giminaičiai, tačiau turintys universitetinį teisinį išsilavinimą arba vienas iš bendrininkų, kuriam pavedama atstovauti visų bendrininkų interesus teisme. Įstatyminis atstovavimas atsiranda įstatymo pagrindu. Tad atstovavimo teisinių santykių atsiradimas šiuo atveju iš esmės nepriklauso nuo šalių valios. Atstovų pagal įstatymą įgaliojimų apimtį nustato ne sutartis, o įstatymas. Civilinio proceso teisės teorijoje vienbalsiai sutariama, kad atstovais pagal įstatymą yra globėjai ir rūpintojai.

Grupės ieškiniu yra ginamos grupei asmenų priklausančios teisės. Kaip buvo kalbama pirmoje darbo dalyje, grupės ieškiniu siekiama apginti difuzines, kolektyvines ar homogenines individualiąsias teises. Būtina įstatymiškai įtvirtinti, kam yra suteikiama teisė ginti minėtas teises, kitu atveju gali susidaryti teisinis vakuumas, dėl to, kas turėtų atstovauti tokius interesus⁶⁶. Kontinentinės teisinės sistemos valstybėse yra draudžiama ginti trečiųjų asmenų teises, nebent tai

⁶⁵ Sutartis sudaryta tarp atstovaujamojo ir atstovo materialinėje civilinėje teisėje yra vadinama pavedimo sutartimi. Jos sudarymą reguliuoja materialinė civilinė teisė.

⁶⁶ Vartotojų teisių gynimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekte numatyta, kad vartotojų teises ginančios institucijos turi teisę pareikšti ieškinį vartotojų viešajam interesui ginti. Tokiu būdu įstatymiškai ir tiesiogiai nustatoma, kad grupės ieškinį pagal LR CPK 49 straipsnio 5 dalį gali pareikšti minėtos institucijos.

yra numatyta įstatyme. Grupės nario teisė pareikšti grupės ieškinį yra numatyta įstatymo. Vadinasi, grupės atstovui, teisė atstovauti visos grupės interesams suteikia ne sutartis, sudaryta su atstovaujamaisiais grupės nariais, bet įstatymas. Verta pasvarstyti, ar būtų galima teigti, kad grupės atstovaujamas ieškovas yra įstatyminis atstovas. Atsižvelgiant į įstatyminio atstovavimo prigimtį, tokios išvados daryti negalima, nes įstatyminis atstovavimas yra skirtas atstovauti tų asmenų interesus teisme, kurie to padaryti negali, nes neturi ieškovui būtinos savybės – procesinio veiksnio. Būtent todėl, jų interesus atstovauti yra pavedama įstatyminiams atstovams, kurie atitinka proceso alims keliamus reikalavimus.

Vertėtų susikoncentruoti ties klausimu, kaip yra skiriamas grupės atstovas grupės ieškinio byloje, kai įstatymas teisė pareikšti grupės ieškinį suteikia grupės nariui. Teismui yra labai svarbu, kad grupės narių interesai būtų atstovaujami adekvačiai bei tinkamai. Remiantis grupės ieškinio proceso taisyklėmis, teismas privalo nustatyti atstovaujamojo ieškovo, sugebėsiančio tinkamai atstovauti didelės asmenų grupės narių interesus, kandidatūrą. Pareikšti norą dalyvauti civiliniame procese atstovaujančiojo ieškovo statusu gali kiekvienas didelės asmenų grupės narys. Todėl bet kuris tokios grupės narys turi teisė kreiptis į teismą su prašymu leisti jam atstovauti grupės narių interesus. Teismas gavęs tokius prašymus privalo juos išnagrinėti per tam tikrą laiką ir nuspręsti, kurį iš prašymų patenkinti – tai yra kurį asmenį skirti atstovaujančiuoju ieškovu. Būtina pažymėti, kad valstybių, kuriose numatytas grupės ieškinio institutas, įstatymai bei teisminė praktika nustato griežtus reikalavimus asmeniui, pasiryžusiam atstovauti grupės narių teises bei teisėtus interesus. Visų pirma, atstovaujantysis ieškovas privalo atitikti adekvataus atstovavimo reikalavimą. JAV teisinėje praktikoje pasitaikė nemažai atvejų, kai esant visų grupės narių reikalavimo sutapimui, atstovaujamojo reikalavimas būna kiek kitokios prigimties. Jei teismas nustato tokį atstovaujančiojo ir visos didelės asmenų grupės reikalavimų neatitikimą, jis negali patvirtinti grupės ieškinio. Tokių problemų neturėtų kilti tose valstybėse, kuriose grupės ieškinį turi teisė pareikšti tik įstatymo įgaliojimai, institucijos ar organizacijos, nes jos kaip didelės grupės narių atstovės statusą nustato pats įstatymas. Tokių institucijų atliekamas atstovavimas yra suprantamas kaip tinkamas, nes tokių institucijų ar organizacijų pagrindinis veiklos tikslas ginti viešąjį interesą, todėl pareikšdamos grupės ieškinį jos įgyvendina viena iš joms pavestų funkcijų.

Profesorius V.Mikelėnas pagal atstovavimo atsiradimo pagrindą išskiria procesinio atstovavimo rūšį – visuomeninį atstovavimą⁶⁷. io atstovavimo pagrindas – narystė visuomeninėje organizacijoje. Įvairios visuomeninės organizacijos savo įstatuose ar nuostatuose kaip vieną iš funkcijų nurodo savo narių teisių ir interesų gynybą teisme. Kaip pavyzdys yra pateikiamas profesinių sąjungų įstatyme įtvirtinta tokių institucijų teisė kreiptis į teismą, siekiant

⁶⁷ Mikelėnas. V. Civilinis procesas. I dalis Vilnius: Justitia, 1997, P. 225.

apginti savo narių teises bei teisėtus interesus. LR CPK įtvirtintas grupės ieškinio modelis, grupės ieškinio pareiškimo teisę suteikiantis įstatymo įgaliojoms institucijoms. Vienu iš realiausių grupės ieškinį turinčiu teisę pareikšti subjektu galėtų tapti vartotojų teises ginančios organizacijos. Tokia pat patirtis egzistuoja ir daugelyje kitų kontinentinės teisės sistemos valstybių (Vokietijoje, Austrijoje, Ispanijoje, Portugalijoje ir kitose). Todėl darytina prielaida, kad Lietuvoje įtvirtintas grupės ieškinio modelis, tokio ieškinio pareiškimo teisę suteikiantis įstatymo įgaliojimai institucijai labiausiai atitinka visuomeninio atstovavimo modelį.

Tarp atstovaujamojo ir atstovo susiklosto ypatingi, visiškai pasitikėjimu grindžiami santykiai. Todėl atstovo pareiga – elgtis tiksliai pagal atstovaujamojo duotus nurodymus, neperžengiant įgaliojime nustatytų ribų ir stengiantis kuo efektyviau ginti atstovaujamojo interesus⁶⁸. Panašūs santykiai susiklosto ir atstovaujant grupės asmenų interesus pareiškiant grupės ieškinį. Tačiau pastarieji santykiai turi tam tikrų ypatumų. Visų pirma vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad atstovaujami ne vieno, o šimtų ar net tūkstančių asmenų interesai, ir įsiklausyti į kiekvieno grupės nario pageidavimus bei laikytis jų nurodymų būtų absurdiška, nes praktiškai tai yra neįmanoma.

Viena iš grupės ieškinių ypatybių yra ta, kad jais yra ginami tiek privatūs, tiek ir viešieji interesai. Tiek kontinentinės teisės sistemos valstybėse, adaptavusiose grupės ieškinį visų pirma viešųjų interesų apsaugai, tiek ir grupės ieškinių tėvynėje JAV, viešasis interesas yra šiek tiek aukščiau nei privatus. Pirmiausia yra paisoma visos grupės kaip visumos interesų, asmeniniai privatūs kiekvieno grupės nario interesai yra taip pat svarbūs ir į juos reikia atsižvelgti, tačiau grupės ieškiniu yra siekiama apginti didelės grupės asmenų interesus, todėl atstovaujama ne kiekvieno grupės nario interesams atskirai, bet stengiamasi tinkamai apginti pažeistas visų grupės narių teises. Todėl tokį glaudų atstovavimą grupės ieškiniuose net įsivaizduoti būtų sunku.

Civilinio proceso teisės teorijoje yra skiriami du pagrindiniai procesinio atstovavimo tikslai. Tai procesinių veiksmų atstovaujamojo vardu ir interesais atlikimas, bei – kvalifikuotos teisės pagalbos atstovaujamojam teikimas, atliekant konkrečius procesinius veiksmus ir teikiant pagalbą vykdamą teisingumą civilinėse bylose. Tuo tarpu pagrindinis grupės ieškinio tikslas – ginti didelės grupės teises ir teisėtus interesus⁶⁹. Grupės ieškinio atveju, asmenų grupė yra tokia didelė, kad praktiškai neįsivaizduojamas visų jos narių dalyvavimas procese. Todėl visi procesiniai veiksmai yra sukonzentruojami vieno ar kelių asmenų rankose. Tokio tipo atstovavimu yra siekiama sumažinti teisminių procesų skaičių, ginčą išspręsti vienintelio teismo

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Krivka. E. Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje. // Jurisprudencija, 2004, t. 52(44), P. 52

proceso metu. Todėl atstovavimu grupės ieškiniuose yra siekiama ne tik suteikti kvalifikuota pagalbą visiems grupės nariams, bet sumažinti teisminių procesų skaičių.

Vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad viena iš grupės ieškinio atsiradimo priežasčių buvo teisminės gynybos neprieinamumas asmenims, kurių reikalavimą sudarė nedidelė žala. Teismo procesai dažnai būna brangūs, dėl to ne visiems asmenims prieinami. Grupės ieškinyje sudaro sąlygas apginti net mažiausius reikalavimus turinčių asmenų interesus. Todėl darytina išvada, kad grupės ieškiniu visų pirma yra siekiama apginti didelės asmenų grupės interesus, tuo tarpu kvalifikuotos pagalbos suteikimas, kaip vienas procesinio atstovavimo tikslų, nėra atmestinas, nes grupės ieškinį pareiškiantis asmuo privalo garantuoti tinkamą visų grupės narių interesų apsaugą. Tinkamo ir kvalifikuoto atstovavimo principo laikymasis yra prižiūrimas teismo, kuris privalo užtikrinti, kad būtų tinkamai ir efektyviai atstovaujami grupės narių interesai, nebūtų prieštaravimų tarp grupės atstovo ir kitų grupės narių interesų⁷⁰.

Procesinis atstovas tarsi pakeičia atstovaujamąjį teisme, bet kartu ir teikia kvalifikuotą pagalbą ir tokiu būdu padeda jam tinkamai dalyvauti civiliniame procese. Visi procesiniai veiksmai, kuriuos teisme atlieka atstovas, yra atliekami atstovaujamojo vardu ir tokiu būdu sukuria jam teisinius padarinius⁷¹. Grupės ieškinyje, atstovaujamasis ieškovas atstovauja visus grupės narius teismo nagrinėjimo metu. Visus įrodymus teismui pateikia jis, atsikirtimus teisme i sako taip pat jis. Vadinasi jis atlieka visus procesinius veiksmus, kuriuos individualiuose ieškiniuose atlieka pats ieškovas, tačiau šiuo atveju tapatų reikalavimą turinčių ir potencialiais ieškovais esančių asmenų yra labai daug.

Iš visų pateiktų argumentų galima daryti išvada, kad procesinis atstovavimas ir didelės grupės asmenų teisių bei interesų atstovavimas nėra tapatūs institutai. Esminis skirtumas, manytume, yra tas, kad nėra formalus į galiojimo atstovauti, be to didelės asmenų grupės atstovo procesinė padėti yra kitokia nei procesinio atstovo.

Tačiau procesinio atstovavimo klausimas yra labai svarbus grupės ieškinio procese. Patvirtinus grupės atstovaujamąjį ieškovą, teismas reikalauja, kad būtų paskirtas advokatas, kuris ves bylą. JAV susidarė tokia situacija, kad grupės ieškinio procesai tapo labai pelninga veikla advokatų luomui, todėl valstybės, savo įstatymuose įtvirtinančios grupės ieškinio institutą stengiasi, kad tokio reiškimo būtų išvengta.

⁷⁰ Kai kurie JAV teismai, pasinaudoja FCPT 23 taisyklės D dalyje nustatyta teise prižiūrėti, kad atstovavimas būtų tinkamas, o esant interesų konfliktams ir tokias situacijas šalinti. Teismas, siekdamas apginti skirtingus grupės narių interesus, gali sukurti komitetą, kuris priiminėtų sprendimus grupės vardu. Teismai, sudarydami tokio tipo komitetus, dažniausiai išsirenka du advokatus, kurie jam bendravimą su grupe padarytų lengvesniu. // *Колесов IIII Групповые иски в США. Москва: 2004 г. С. 23.*

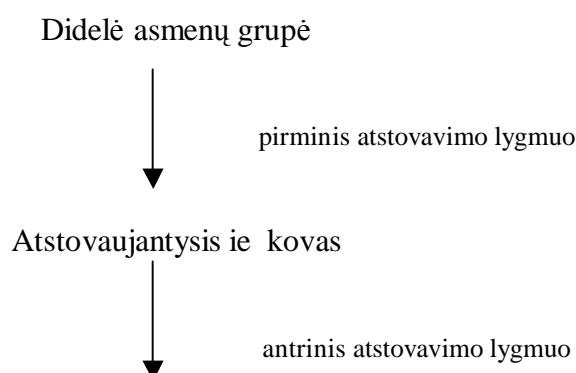
⁷¹ LR CPK 59 straipsnis nustato, kad į galiojimas atstovauti teisme suteikia atstovui teisę atlikti visus procesinius veiksmus atstovaujamojo vardu, išskyrus į galiojime nurodytas išimtis.

Kvalifikuoto teisininko dalyvavimas grupės ieškinio procese yra būtinas, kad būtų tinkamai įgyvendinti civilinio proceso tikslai. Grupės ieškinio procesai yra sudėtingi reiškiniai, reikalaujantys ne tik puikių teisinių žinių turėjimo, bet ir grupės ieškinių nagrinėjimo niuansų išmanymo, todėl JAV advokatais grupės ieškinio procese tampa tik specialių žinių turintys teisininkai.

Advokatai civiliniame procese yra sutartiniai atstovai – tai yra, jų įgaliojimus nustato sutartis sudaryta su atstovaujamoju. Todėl kyla klausimas, su kuo pavedimo sutartį grupės ieškinio procese sudaro advokatai. Ar su atstovaujančiuoju ieškovu, ar su visais grupės nariais. JAV yra nusistovėjusios taisyklės, kad advokato kandidatūra yra siūloma teismui. Advokato kandidatūrą tvirtina teismas, kai yra atstovaujamojo ieškovo prašymas⁷². Todėl, darytina išvada, kad advokatas grupės ieškinio procese atstovauja atstovaujantį jį ieškovą, kuris savo ruožtu yra didelės asmenų grupės teisių bei teisėtų interesų atstovas.

Reikalavimai grupės advokatui yra labai aukšti. Visų pirma jis turi specializuotis grupės ieškinio proceso srityje. Dažniausiai advokatai atstovaujantys grupės narių interesus yra pakankamai kompetentingi, turintys nemažą patirtį šioje srityje. Kitas svarbus reikalavimas grupės advokatui yra tas, kad negali būti interesų konflikto tarp grupės narių ir advokato. Nors yra manoma, kad advokatas yra atstovaujančiojo ieškovo atstovas, tačiau jis kartu yra ir visos grupės atstovas, todėl būtina užtikrinti, kad tokių konfliktų nebūtų. Teisę sekti advokatų atliekamus veiksmus yra suteikta teismui.

Atstovavimą grupės ieškinio procese būtų galima pavaizduoti taip:

Kvalifikuotas atstovas procesinio atstovavimo prasme

Apibendrinant tai, kas buvo pasakyta apie procesinio atstovavimo ir grupės ieškinio santykį, reikėtų daryti išvada, kad tai yra gana panašūs procesiniai institutai. Atstovavimas

⁷² Аболонин, Г.О. Групповые иски Москва: НРМА, 2001 г. С. 167.

grupės ieškinio procese yra dviejų lygių. Pirmas lygmuo - tai asmens, turinčio teisę pareikšti grupės ieškinį atstovavimas grupės narių interesus. Būtent šis atstovavimas turi kiek kitokią reikšmę nei procesinis atstovavimas, nes skiriasi jo atsiradimo pagrindas, atstovavimo tikslai bei pobūdis. Antrasis atstovavimo lygmuo grupės ieškinio procese – tai procesinis atstovavimas tikraja savo prasme, nes sutampa jo atsiradimo pagrindas – tai yra sutartis, tapatus ir pagrindinis tikslas – kvalifikuotos pagalbos teikimas aliai bei pagalbos teismui suteikimas padedant priimti teisingą bei pagrįstą sprendimą byloje. Tačiau procesinis atstovavimas grupės ieškinio procese turi tam tikrų ypatumu, kurie pasireiškia tuo, kad tokį atstovavimą atidžiai stebi teismas, be to procesinis atstovas privalo užtikrinti visų grupės narių teisių bei teisėtų interesų apsaugą.

III. GRUPĖS IEŠKINIO PROCESO YPATUMAI

Aptarus bendruosius grupės ieškinio klausimus, reikėtų pereiti prie specialiųjų. Prie grupės ieškinio proceso ypatumų. Grupės ieškinio procesas prasideda grupės ieškinio pareiškimu ir baigiasi priimto teismo sprendimo įvykdymu. Visas grupės ieškinio procesas nuo pat civilinės bylos pagal grupės ieškinį iškėlimo iki pat sprendimo įvykdymo pasižymi tam tikrais ypatumais, nes, kaip jau buvo aptarta ankstesnėse darbo dalyse – tai specifinis ir nuo individualaus civilinio proceso besiskiriantis procesas.

Valstybėse, kuriose grupės ieškinio institutas naudojamas jau daugelį metų yra susiformavusi grupės ieškinio proceso teisminė praktika. Taip pat verta pabrėžti, kad grupės ieškinio procesą reglamentuoja gana išsamios įstatymų nuostatos⁷³. Tuo tarpu Lietuvoje grupės ieškinio procesui neskirtas deramas dėmesys ir jo įstatyminės nuostatos nėra detalios, todėl sunku pasakyti, kaip šis procesinis institutas bus pritaikytas praktikoje. Kol kas galima kalbėti tik apie teorines problemas, su kuriomis bus susiduriama grupės ieškinio institutą pradėjus taikyti praktikoje.

Atsižvelgiant į ribotą darbo apimtį, nėra įmanoma aptarti visų grupės ieškinio proceso specifinių savybių. Todėl šioje darbo dalyje bus siekiama atskleisti, manytume, svarbiausius grupės ieškinio proceso ypatumus, kurie dar nebuvo detalčiau nagrinėjami Lietuvos teisinėje literatūroje. Taip pat bus bandoma palyginti Lietuvos ir kitų valstybių, kuriose grupės ieškinio institutas yra plačiai taikomas, įstatymines nuostatas. Savo ruožtu, sisteminės LR CPK analizės dėka, bus stengiamasi nustatyti pagrindines LR CPK nuostatas, kurios, remiantis analogija galėtų būti pritaikytos grupės ieškinio procese, o kurios galbūt turėtų būti pakeistos.

3.1. Grupės ieškinio patvirtinimo procedūra.

Civilinis procesas prasideda suinteresuotam asmeniui pareiškus ieškinį ir teismui jį priėmus. Pats teismas negali savo iniciatyva iškelti civilinės bylos, nes tai prieštarautų vienam svarbiausių civilinio proceso dispozityvumo principui. Kreipti į teismą su ieškiniu turi teisę asmenys, kuriems tokia teisė nustato įstatymas. LR CPK 5 straipsnis nustato, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta

⁷³ JAV grupės ieškinio institutas yra nustatytas 23 FCPT taisyklėje, kurioje gana detalios suformuluotos grupės ieškinio procesui taikytinos nuostatos, be to, grupės ieškinio institutą pačiai taikant praktikoje susiformavo plati teisminė praktika, kuria yra remiamasi. Grupės ieškinio procesą Švedijoje reglamentuoja Grupės ieškinio įstatymas, Norvegijoje yra rengiamas tokio įstatymo projektas. Brazilijoje galioja keli teisės aktai, nustatantys grupės ieškinio proceso pagrindines nuostatas.

pažeista ar ginčijama jo teisė arba į statymo saugomas interesus. Nors ši straipsnio dalis nustato, kad asmuo gali pareikšti ieškinį siekdamas apginti tik išimtinai savo subjektinę teisę, tačiau to paties straipsnio trečioji dalis nurodo, kad teismas imasi nagrinėti civilinę bylą pagal asmens (arba jo atstovo), kuris kreipėsi, kad būtų apginta jo teisė arba į statymo saugomas interesus, pareiškimą, bei į statymų nustatytais atvejais pareiškimą viešajam interesui ginti valstybės vardu gali pareikšti prokuroras arba kita į statymų į galiota institucija. Tokiu būdu išplečiama teisės į gynyba realizuojančių subjektų ratas ir sudaroma galimybė pareikšti grupės ieškinį⁷⁴.

Pirmoji civilinio proceso stadija, civilinio proceso teisės teorijoje yra vadinama civilinės bylos iškėlimo stadija. Ieškinio priėmimo klausimą teismas išsprendžia rezoliucija⁷⁵. Teismui priėmus ieškinį yra iškeliama civilinė byla ir prasideda civilinis procesas. Tokia tvarka yra nustatyta civilinės bylos iškėlimo momentui individualiajame procese. Savo ruožtu, grupės ieškinio proceso pradžia turi tam tikrų ypatumų. Kadangi Lietuvoje dar nebuvo inicijuotas nė vienas grupės ieškinio procesas, be to, civilinio proceso įstatymai nenustato specialiųjų reikalavimų civilinės bylos pagal grupės ieškinį iškėlimui, todėl didesnis dėmesys, manytume, sutelktinas į kitų valstybių civilinio proceso nuostatas, susijusias su šia proceso stadija.

Grupės ieškinio procesas taip pat prasideda teismui priėmus grupės ieškinį. Teismo sprendimas dėl grupės ieškinio priėmimo yra vienas svarbiausių grupės ieškinio nagrinėjimo etapų, nes nuo to priklauso tolimesnis grupės ieškinio nagrinėjimas ir galutinio sprendimo, turėsiančio į takos visų grupės narių teisėms bei teisėtiems interesams, priėmimas.

Šioje grupės ieškinio proceso stadijoje atliekama eilė procesinių veiksmų, be kurių grupės ieškinio procesas nebūtų į sivaizduojamas. Grupės ieškinio patvirtinimo stadijoje ie kovas privalo į rodyti teismui:

- kad grupė iš tiesų egzistuoja;
- kad jis yra jos narys;
- kad reikalavimą turi didelė asmenų grupė;
- kad reikalavimas yra bendras ir tipi kas visai grupei;
- kad jis tinkamai atstovaus grupės narių teises bei teisėtus interesus;
- kad grupės ieškinys yra galimas ir būtinas, jog būtų tinkamai ir efektyviai apgintos didelės asmenų grupės narių teisės.

Asmuo, prašydamas patvirtinti grupės ieškinį, neturi gauti visų potencialių grupės narių sutikimo, nes grupės narių bendras sutikimas nėra prielaida gauti teismo patvirtinimą. Tarp LR

⁷⁴ Kai kurie teisės mokslininkai teigia, kad norint užtikrinti grupės ieškinio instituto pritaikymą praktikoje, būtini papildomi LR CPK 5 straipsnio pakeitimai. Plačiau: Krivka. E. Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje. // Jurisprudencija, 2004, t. 52(44)

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. Įstatymu Nr. IX-743 // Žin., 2002. Nr. 36-1340, 137 straipsnis.

CPK 137 straipsnio 2 dalyje numatytų atsisakymo priimti ieškinį pagrindų yra numatytas pagrindas, kai ieškinį suinteresuoto asmens vardu paduoda neįgaliotas vesti byla asmuo. Manytume, kad praktikoje gali pasitaikyti atveju, kai būtų atsisakoma priimti grupės ieškinį remiantis nurodytu pagrindu. Tačiau tai, kad grupės ieškinį pateikiančiam asmeniui ar institucijai nėra būtinas formalus visos grupės narių įgaliojimas, leidžia daryti išvadą, kad teismas negalėtų atsisakyti priimti ieškinį remdamasis minėtu pagrindu. LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 8 punkto, nustatančio aukščiau minėtą atsisakymo priimti ieškinį pagrindą, komentaro autoriai nurodo, kad atskiro įgaliojimo nereikia tik įstatymų numatytais atvejais pareiškiant ieškinį viešajam interesui apginti⁷⁶. Kadangi grupės ieškinys pagal LR CPK yra pareiškiamas viešajam interesui ginti, todėl, tokios nuostatos turėtų būti taikomos ir šiam procesiniam institutui.

Tam, kad grupės ieškinys būtų priimtas teisme, teismas turi patvirtinti grupės ieškinį. Grupės patvirtinimo procedūra bendrosios teisinės sistemos valstybėse yra vadinama sertifikacija (*certification*)⁷⁷. Sertifikacija – tai preliminarus nagrinėjimas, kurio metu nusprendžiama, ar grupės ieškinys yra priimtinas.

Grupės ieškinio patvirtinimas – tai grupės ieškinio priėmimo stadijos dalis. Šioje dalyje pagrindinį vaidmenį vaidina teismas, kuris turi nuspręsti, ar pateiktas ieškinys gali būti įvardijamas grupės ieškiniu ir nagrinėjamas vadovaujantis grupės ieškiniui taikomomis procesinėmis taisyklėmis. LR CPK 137 straipsnis nustato pagrindų, kuriais remiantis teismas turi teisę atsisakyti priimti ieškinį, sąrašą. Manytume, kad grupės ieškinio patvirtinimo procedūra turėtų būti atliekama po to, kai patikrinama, ar nėra LR CPK 137 straipsnyje nustatytų atsisakymo priimti ieškinį pagrindų. Tokia seka būtų logiška, nes pirmiausia būtų patikrinama, ar nėra bendrųjų ieškinio atsisakymo priimti pagrindų, o grupės ieškinio patvirtinimo procedūra – tai specialiųjų atsisakymo nagrinėti ieškinį pagal grupės ieškinio proceso taisykles, patikrinimas.

Konkretus terminas, per kurį turi būti patvirtintas grupės ieškinys, nėra nustatytas. LR CPK 137 straipsnio 3 dalis nustato, kad teismas ieškinio priimtinumą klausimą išsprendžia per dešimt dienų. Vargu, ar per šį terminą pavyktų išspręsti ir grupės ieškinio patvirtinimo klausimą, nes pastaroji procedūra gali pareikalauti daugiau laiko⁷⁸. Manytume, teismai susidūrę su tokia problema, turėtų turėti teisę numatytą dešimties dienų terminą pratęsti, nes šioje civilinio proceso stadijoje teismas privalo išspręsti daug klausimų, susijusių su grupės ieškinio proceso pradėjimu.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2004. P. 318.

⁷⁷ Tokia procedūra yra numatyta JAV, Ontarijuje, tuo tarpu Australijoje tokios procedūros įstatymai nenumato. Pagal Australijoje galiojančias taisykles, grupės ieškinys yra laikomas priimtu ir nagrinėtinu pagal grupės ieškiniui taikomas procedūras, jei teismas nenumato kitaip. *Mulheron R. The Class Action in Common Law Legal Systems: A Comparative Perspective. 2005. P. 23*

⁷⁸ JAV įstatymai, reglamentuojantys grupės ieškinio proceso klausimus taip pat nenumato konkrečių terminų, per kuriuos turėtų būti priimtas grupės ieškinys. Teismai patys nustato terminus per kuriuos turi būti nurodytas asmuo, atstovaujantis visos grupės narių interesus. Tokie terminai būna nuo 30 iki 90 dienų. Jei per nustatytą terminą tai neįvykdoma, tai gali būti vertinama kaip pagrindas nepriimti grupės ieškinį

Visą grupės ieškinio patvirtinimo stadiją galima suskirstyti į keletą dalių. Pirmoje dalyje yra reikalaujama pateikti detalų grupės aprašymą, nurodyti, kokie asmenys yra priskirtini tokiai grupei. Tai yra, turi būti nustatomas išsamus ir tikslus grupės asmenų, kurių teises bei teisėtus interesus bus siekiama apginti grupės ieškiniu, apibrėžimas. Grupės apibrėžimas yra formuluojamas pagal esminius asmenų požymius, leidžiančius juos priskirti tam tikrai grupei.

Vienoje grupės ieškinio byloje, JAV teismas patvirtino tokį grupės aprašymą: „visi juodaodžiai asmenys, kuriuos buvo į darbinės atsakovas darbui savo kontoroje Niujorke nuo 1974 metų sausio 3 dienos, ir kurie dėl jų rasės, odos spalvos patyrė diskriminaciją, kuri pasireiškė mažesniu atlyginimu, skirtingomis darbo sąlygomis, galimybės užimti aukštesnes pareigas nebuvimu⁷⁹. Taip pat grupė gali būti apibrėžiama ir ne tokiais detaliais požymiais: „asmenys, kurie pirko ieškovo pagamintą nekokybišką produkciją ir patyrė sveikatos sutrikdymą⁸⁰“. Grupės apibrėžimo tikslumas priklauso nuo asmens, kuris pareiškia grupės ieškinį, tačiau teismas turi teisę praplėsti ar susiaurinti grupės apibrėžimą, jei mano, kad tokie pakeitimai užtikrins efektyvesnę didelės asmenų grupės narių teisių bei teisėtų interesų apsaugą.

Teismas turi teisę grupės aprašymą praplėsti ir grupę suskaidyti į atskirus pogrupius, kurie turėtų atskirus atstovus. Tokiu būdu užtikrinama tinkamą visų grupės narių interesų apsauga, išvengiama interesų konfliktų, kurie gali kilti, jei grupės ieškiniu yra siekiama apginti labai didelės grupės interesus, kurie dažnai būna prieštaringi.

Antrojoje grupės ieškinio patvirtinimo stadijos dalyje yra nustatoma, kokius klausimus teismui reikės nagrinėti prasidėjus civiliniam procesui. Grupės ieškiniai gali apimti ir labai platų, ir ganėtinai siaurą interesų ratą. Teismas turi teisę patvirtinti tik dalį grupės ieškinio, tai yra priimti grupės ieškinį ta dalimi, kuri pagrįsta faktinėmis aplinkybėmis, turinčioms įtaką grupės ieškinio pareiškimui. Pavyzdžiui, grupės ieškinyje, kuris yra pareiškimas vaistų gamintojui dėl patirtų nuostolių atlyginimo, teismas gali nuspręsti patvirtinti „dalinį grupės ieškinį“ toje grupės ieškinio dalyje, kuri liečia žalą atsiradusią tik tada, jei vaistų gamintojas išleisdamas į rinką tokius vaistus žinojo, kad galimos neigiamos pasekmės, susijusios su tokius vaistus vartojusių asmenų mirtimi⁸¹. Dalies grupės ieškinio patvirtinimas – tai ir skyrimas iš grupės ieškinio tokių klausimų, kurių nagrinėjimas pagal grupės ieškinio taisyklės atspindėtų grupės ieškinio paskirtį.

Trečiojoje grupės ieškinio patvirtinimo stadijos dalyje yra nustatomas grupės atstovas, kuris dalyvaus grupės ieškinio procese, atstovaudamas visos grupės narių interesus. Grupės atstovas yra esminis grupės ieškinio ypatumas, be kurio grupės ieškinyje nėra galimas. Grupės interesus atstovaujančiųjų asmenų ar institucijų pagrindinė funkcija – civiliniame procese nedalyvaujančiųjų asmenų interesų tinkama apsauga.

⁷⁹ Wetzel v. Liberty Mutual Insurance Company. // Колесов ПП Групповые иски в США. Москва: 2004 г., С. 60.

⁸⁰ Колесов ПП Групповые иски в США. Москва: 2004 г., С. 60.

⁸¹ Колесов ПП Групповые иски в США. Москва: 2004 г., С. 66.

Grupės ieškinio patvirtinimo, arba kitaip tariant, sertifikacijos procedūra, daugelio teisės mokslininkų tvirtinimu, yra skirta tiek nedalyvaujančių civiliniame procese asmenų interesų apsaugai, tiek atsakovo interesų apsaugai. Grupės ieškinio nagrinėjimo procedūra negali būti pradėta tol, kol teismas neįsitikina, kad grupės ieškinio procedūra yra tinkamiausia bei nedalyvaujančių asmenų interesai bus adekvačiai atstovaujami. Taip pat, sertifikacijos procedūra suteikia galimybę atsakovui įrodinėti, kad grupės ieškinio procedūra neturėtų būti taikoma⁸². Atsakovui sudaroma galimybė pateikti įrodymus, kad grupės ieškinio procesas nėra galimas. Pavykus tai įrodyti, teismas gali atsisakyti patvirtinti grupės ieškinį ir pradėti grupės ieškinio procesą.

Pripažįstama, kad grupės ieškinio patvirtinimo procedūra yra sudėtingiausia ir daugiausia diskusijų sukelianti grupės ieškinio proceso dalis. Ši proceso stadija yra svarbi abiem pusėm, nes nuo jos priklauso tolimesnė proceso eiga.

JAV nustatomi specialūs reikalavimai ieškovo prašymui, kuriuo jis kreipiasi į teismą, kad būtų patvirtintas grupės ieškinys. Visų pirma turi būti pateikta raštu išdėstyta bylos esmė su nuorodomis į atitinkamus dokumentus bei į statymų nuostatas. Tokį reikalavimą nustato JAV FCPT 23 taisyklė. Joje įtvirtintus grupės ieškinio pagrindus privalo įrodyti ieškovas, tai yra asmuo, kuris kreipėsi į teismą su grupės ieškiniu. Todėl teismo sprendimas dėl grupės ieškinio patvirtinimo didžiąja dalimi priklauso nuo ieškovo pateiktų įrodymų, pagrindžiančių grupės ieškinio pagrindų buvimą.

Grupės ieškinio patvirtinimo procedūra yra būtina, nes kitokiu atveju ieškinys negalėtų būti nagrinėjamas pagal grupės ieškinio procesines taisykles. Tačiau galima šios taisyklės išimtis, kada grupė teismo yra patvirtinama tylėjimu. Tokia situacija susiklosto tada, kai teismas nesulaukia ieškovo bei atsakovo prašymų patvirtinti grupės ieškinį, tačiau reikalavimas apginti grupės teises buvo pareikštas⁸³.

Teismas, spręsdamas grupės ieškinio priėmimo klausimą, neturi nagrinėti bylos iš esmės. JAV Aukščiausiasis Teismas Eisen v. Carlisle & Jaquelin byloje nurodė, kad FCPT 23 taisyklė nenustato, jog teismas turi teisę atlikti išankstinį ieškinio pagrindo patikrinimą, siekdamas nustatyti, ar ieškinys gali būti nagrinėjamas kaip grupės ieškinys⁸⁴. Kitais žodžiais tariant – teismas negali atsisakyti patvirtinti grupės ieškinį remdamasis materialiniu pagrindu. Tokia taisyklė nustatyta siekiant apsaugoti šalis, nes ieškinio priėmimo stadijoje nėra nagrinėjamos bylos aplinkybės, netiriami įrodymai. Tačiau teismui nepavyksta išvengti įrodymų tyrimo, nes

⁸² Mulheron R. The Class Action in Common Law Legal Systems: A Comparative Perspective. 2005. P. 24

⁸³ Колесов ПП Групповые иски в США Москва: 2004 г., С. 66.

⁸⁴ Eisen v. Carlisle & Jaquelin, 417 U.S. 156 (1974) // Колесов ПП Групповые иски в США Москва: 2004 г., С. 61.

kai kurie įrodymai gali būti svarbūs tiek grupės ieškinio patvirtinimui, tiek ir liesti bylos materialinį pagrindą.

JAV teismų praktikoje yra nusistovėję atsisakymo patvirtinti grupės ieškinį pagrindai. Teismas gali atsisakyti patvirtinti grupės ieškinį, jeigu nustato, kad individualūs grupės narių reikalavimai yra tokie reikšmingi, kad būtina juos nagrinėti atskirai. Taip pat yra nustatoma, kad grupės narių interesai bus geriau bei efektyviau apginti panaudojant kitus civilinių teisių gynimo būdus bei metodus. Teismas grupės ieškinio nepatvirtina taip pat, jei nustato, kad grupė neatitinka didelės grupės reikalavimo, arba jei grupės atstovo ir visos grupės narių reikalavimai nėra tapatūs. Manytume, kad LR CPK turėtų būti įtvirtintas panašus atsisakymo patvirtinti grupės ieškinį pagrindų sąrašas, kad būtų išvengta galimų nesusipratimų.

Patvirtinus grupės ieškinį yra iškeliamą civilinę bylą, kuri bus nagrinėjama pagal grupės ieškinio proceso taisyklės. Iškelus civilinę bylą prasideda kita civilinio proceso stadija – pasirodymo teismui bylos nagrinėjimui, stadija, kurios metu yra atliekama eilė veiksmų, kurie turi užtikrinti, kad šalys susipažintų su bylos medžiaga, būtų išsiųsti teismo šaukimas bei pranešimai bei atlikti kiti procesiniai veiksmai nustatyti civilinio proceso normose.

Grupės ieškinio procesas turi tam tikrų ypatumų susijusių su šia civilinio proceso stadija. Po civilinės bylos pagal grupės ieškinį iškelimo apie tai kad ieškinys bus nagrinėjamas pagal grupės ieškinio proceso taisyklės, turi būti informuoti visi grupės nariai. JAV FCPT 23 taisyklės C dalis nustato, kad iškelus civilinę bylą, teismas turi nustatyti, kaip turi būti informuojami visi grupės nariai. Pranešimo turiniui keliami specialūs reikalavimai. Jame turi būti nurodyta, kad pagal pareikštą grupės ieškinį yra iškelta civilinė byla, trumpas jos aprašymas, taip pat informacija apie proceso šalį, nagrinėjimo vieta bei laikas. Be bendros informacijos grupės nariai turi būti informuojami apie jų teisę pasitraukti iš proceso bei nurodytas terminas per kurį galimas išstojimas iš grupės. Taip pat turi būti nurodomos ir pasekmės, kurios kils, jei asmuo nepraneš apie savo sprendimą pasitraukti iš grupės – tai yra apie priimto sprendimo galią jo atžvilgiu.

Yra išskiriami keli pranešimų būdai. Dažniausiai grupės nariai apie prasidėjusį procesą informuojami individualiai, paštu. Tačiau tais atvejais, kai ne visi grupę sudarantys asmenys yra žinomi, informaciniai pranešimai publikuojami spaudoje. Priklausomai nuo pažeidimo paplitimo, pranešimas gali būti paskelbiamas arba vietinėje, arba nacionalinėje spaudoje. Manytume, kad pranešimui grupės ieškinio procese būtų galima pritaikyti LR CPK 130 straipsnyje nustatytą procesinių dokumentų įteikimo būdą⁸⁵, nes pranešimas apie grupės ieškinio procesą yra skirtas informuoti didelę asmenų grupę.

⁸⁵ Jeigu adresato gyvenamoji ir darbo vietos yra nežinomos ir jeigu šio kodekso nustatyta tvarka nėra galimybės paskirti kuratoriaus arba kai byloje yra daugiau kaip dešimt dalyvaujančių byloje asmenų ir nėra galimybės įteikti

Grupės ieškinio patvirtinimo stadijoje yra išsprendžiami labai svarbūs klausimai, todėl, manytume, kad jos civilinio proceso stadijos sureguliuavimui įstatymų leidėjas turėtų skirti didesnę dėmesį, kad grupės ieškinys būtų priimtas ir būtų galima pradėti teisminį tokio ieškinio nagrinėjimo procesą.

3.2. Teismo vaidmuo grupės ieškinio procese

Grupės ieškinio procesu, kaip jau ir buvo aptarta, yra siekiama apginti viešąjį, visuomeninį interesą. Tokia šio instituto paskirtis sąlygoja tam tikrus proceso ypatumus. Vienas išskirtinių vaidmenų grupės ieškinio procese tenka teismui, kuris tokiam procese turi specifinių funkcijų.

Tai ypatingai pastebima bendrosios teisinės sistemos valstybėse, kur teismas, kaip įprasta, nėra aktyvus. Taip pat daugelis civilinių bylų yra nagrinėjamos kartu su prisiekusiųjų teismu, kur teisėjas atlieka tik teisinę bylos aplinkybių vertinimą. Sprendimas grupės ieškinio procese taip pat gali būti priimamas prisiekusiųjų teismo. Tačiau beveik visais atvejais teisėjui suteikiami specialūs įgaliojimai, kurie turi padėti užtikrinti tinkamą didelės asmenų grupės narių, o kartu ir viešojo intereso apsaugą. JAV FCPT 23 taisyklė numato eilę teismo uždavinių bei specifinių funkcijų grupės ieškinio procese.

Pagal teisėjo vaidmenį procese yra skiriami du civilinio proceso modeliai. Tai inkvizicinis civilinio proceso modelis, kuriame teisėjas yra aktyvus, bei rungimosi procesas, kuriame teismas yra tik proceso stebėtojas, nes proceso eiga priklauso nuo proceso šalių, kurios ir laikomos proceso šeiminkėmis.

Lietuvoje yra įtvirtintas rungimosi procesas, nes LR CPK 12 straipsnis nurodo, kad civilinės bylos visuose teismuose nagrinėjamos laikantis rungimosi principo. Tačiau viešojo intereso buvimas sąlygoja tam tikras civilinio proceso principų išimtis. Pirmoji jų – tai rungimosi principo išimtis. Grupės ieškinio procese, teisėjui turi būti suteikiama galimybė daryti didesnę įtaką proceso eigai. Kaip ir visose bylose, kuriose yra siekiama apginti viešąjį interesą, taip ir grupės ieškinio procese, teisėjas turi būti aktyvus, nes nuo to priklauso, kaip efektyviai bus apsaugoti bendrieji visuomeniniai interesai.

Manytume, kad sistemiškai aiškinant LR CPK, siekiant atskleisti teisėjo vaidmenį grupės ieškinio procese, būtų galima pritaikyti kodekso nuostatas, nustatančias teisėjo vaidmenį tose bylose, kuriose be privataus intereso yra aiškios viešojo intereso buvimas. Tokiai civilinių bylų kategorijai yra priskiriamos šeimos bylos. LR CPK tose bylose nustato specialias išimtis į

procesinių dokumentų šio Kodekso 120 straipsnyje nustatyta tvarka, teismas gali įteikti procesinius dokumentus viešo paskelbimo spaudoje būdu. LR CPK 130 straipsnio 1 dalis. 2003 m.

dispozityvumo bei rungtyniškumo principo ir teismui suteikia specialius praplėstus į galiojimus. Pagal LR CPK 365 straipsnį, teismas turi teisę savo iniciatyva rinkti įrodymus, kuriais šalys nesiremia. Analogiška nuostata galėtų būti taikoma ir grupės ieškinio bylose, nes teismas privalo užtikrinti tinkamą didelės asmenų grupės narių teisių bei teisėtų interesų apsauga ir prisidėti prie tokios grupės interesus atstovaujančios institucijos, nurodydamas, kokios aplinkybės dar turėtų būti iširtos ir kokių įrodymų trūksta.

Pagrindinė teismo funkcija, siekiant apginti didelės asmenų grupės narių teises bei teisėtus interesus, yra tinkamo atstovavimo kontrolė. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje grupės ieškinius turi teisę pareikšti tik tam tikros institucijos, kurioms tokią teisę nustato įstatymas, todėl, manytume, teismas vykdydamas šią savo funkciją neturi būti toks aktyvus kaip tose valstybėse, kuriose grupės ieškinio pareiškimo teisė yra suteikta grupės nariams. Tačiau vis dėl to visais atvejais teismas yra atsakingas už tinkamą grupės narių teisių apsaugą bei tinkamą atstovavimą. JAV FCPT 23 taisyklės (D) dalis nustato, kad teismas turi teisę priimti įsakymus dėl netinkamo atstovo pakeitimo tinkamu, tiek tais atvejais, kai didelės asmenų grupės teises netinkamai atstovauja atstovaujantysis ie kovas, tiek ir tais atvejais, kai teismas pripažįsta, kad grupės ieškinio kvalifikuotasis atstovas- advokatas, netinkamai atlieka jam pavestas funkcijas ir jo veiksmai gali trukdyti užtikrinti viešojo intereso apsaugą.

JAV grupės ieškinio procese galima išskirti teisėjo vykdomą kontrolę iki grupės ieškinio proceso teisme pradžios ir teismo vaidmenį pačiame grupės ieškinio nagrinėjimo procese. Teismo įtaka bei vaidmuo neteisminiuose ginčo sprendimo būduose tik sustiprina teiginį, kad teismas privalo rūpintis viešojo intereso apsauga.

Iš civilinių teisinių santykių kylantys ginčai gali būti sprendžiami ne tik teisminiu keliu, galimi ir alternatyvūs ginčų sprendimo būdai. JAV šie kilusių ginčų sprendimo būdai yra labai populiarūs, tačiau, kai yra siekiama apginti didelės asmenų grupės teises, tokie ginčo sprendimo būdai turi savo specifiką. Kai kuriose JAV valstijose apskritai draudžiama tokį ginčą perduoti nagrinėti arbitražė⁸⁶. Ginčo sprendimas derybų keliu yra galimas, tačiau atsižvelgiama į tai, kad yra siekiama apsaugoti didelės asmenų grupės interesus, tai yra viešąjį interesą, todėl šioje alternatyvioje ginčų sprendimo procedūroje yra būtinas teismo dalyvavimas. Jis kontroliuoja, ar grupės atstovai bei advokatai nesinaudoja savo padėtimi, kad padidintų savo honorarą, nes pirminėje grupės ieškinio stadijoje, atsakovas gali sutikti su padidintu žalos atlyginimu vien tik tam, kad ginčas nepasiektų teismo. Todėl, net iki grupės ieškinio patvirtinimo, teismas privalo įsitikinti, kad suderėta suma yra pagrįsta⁸⁷. Didelė suma gali liudyti apie tai, kad grupės narių

⁸⁶ Toks draudimas yra numatytas Šiaurės Karolinos valstijoje.

⁸⁷ Labai dažnai, atsakovai, baimindamiesi bankroto, kurį gali sukelti grupės ieškiniai, net ir nebūdami atsakingi už ieškovams atsiradusią žalą, yra linkę sudaryti taip vadinamus „*blackmail settlements*“, kurias sutaria atlyginti žalą atsiradusią grupei asmenų, kurios vardu yra paduotas grupės ieškiny. Pavyzdžiu galėtų būti Toshiba byla, kurioje

atstovai bei advokatai grupės reikalavimą pateikė siekdami grynai asmeninės naudos. Esant tokioms aplinkybėms, teismas turi teisę nuspręsti juos pakeisti ir jų funkcijas perduoti kitiems.

Alternatyvūs ginčų sprendimo būdai yra ypatingi tuo, kad juose nedalyvauja valstybė – tai yra, ginčas sprendžiamas be teismo įsikišimo. Tačiau grupės ieškinio procese, kuris pasižymi padidintu visuomenės suinteresuotumu bei didelės asmenų grupės interesų apsauga, teismas yra įgaliojamas kontroliuoti tokių procedūrų „skaidrumą“. Manytume, kad tokia situacija galėtų būti paaiškinama tuo, kad grupės ieškinio procese turi būti užtikrinta visų grupės narių teisių bei teisėtų interesų apsauga, ir kadangi, viešųjų interesų apsauga yra priskirta valstybės kompetencijai, tai yra, valstybė turi rūpintis tokių interesų apsauga, todėl teismui ir suteikiami įgaliojimai prižiūrėti bei kontroliuoti neteismines ginčų sprendimo procedūras.

Kaip buvo aptarta ankstesniuose skyriuose, teisėjas privalo rūpintis, kad visi grupės nariai būtų informuoti apie prasidėjusį grupės ieškinio procesą, apie grupės narių teisę išstoti iš grupės, kad priimtas teismo sprendimas jiems neturėtų galios. Tokiu būdu teismui suteikiamos tam tikra prasme tarpininko funkcijos – jis privalo ne tik prižiūrėti, ar asmuo, pareiškęs grupės ieškinį tinkamai atstovauja, bet ir jam padėti.

Civilinėse bylose, kuriose yra ginamas viešasis interesas, teismui gali būti suteikiama teisė viršyti pareikštus reikalavimus⁸⁸. Grupės ieškinio procese, teismas turi teisę grupę suskaidyti į pogrupius, jei nustato, kad tokiu būdu bus užtikrinama efektyvesnė didelės asmenų grupės narių teisių bei teisėtų interesų apsauga. Taip pat teismui JAV suteikiamas įgaliojimas praplėsti ar susiaurinti grupės, kurios vardu pareiškiamas grupės ieškinys, apibrėžimą.

JAV FCPT 23 taisyklės (E) dalis nustato, kad grupės ieškinys negali būti baigiamas taikos sutartimi bei negalima grupės ieškinio atsisakyti be teismo sutikimo. Tokia nuostata – tai išimtis iš šalių laisvės, dispozityvumo principo, nes šalims nesuteikiama teisė be teismo įsikišimo nei atsisakyti grupės ieškinio, nei sudaryti taikos sutarties. Norėdami grupės ieškinio procesą baigti taikos sutartimi ar nuspręsti visai atsisakyti grupės ieškinio, grupės atstovai turėtų informuoti visus grupės narius, kad jie galėtų išreikšti savo nuomonę. Tačiau tokie reikalavimai nuvestų grupės ieškinio procesą į aklavietę, nes gauti vieningą visų grupės narių sutikimą ar atsisakymą būtų neįmanoma. Todėl teismui suteikiami įgaliojimai priimti sprendimą, kuris labiausiai atspindėtų visos grupės narių valią bei būtų tinkamiausia visų grupės narių interesų apsauga.

Taikos susitarimo bei grupės ieškinio atsisakymo klausimai yra tokie svarbūs ir taip detalčiai bei griežtai reglamentuojami, nes sudarius taikos sutartį ar atsisakius ieškinio yra

firma Toshiba sutiko sumokėti vieną milijardą dolerių, kad pareikštas grupės ieškinys nebūtų nagrinėjamas teisme, nors ir su pareikštu reikalavimu kategoriškai nesutiko. Tokių susitarimų galimumo baimė yra vienas iš grupės ieškinio skeptikų argumentų.// <http://europa.int/comm/enterprise/regulation/goods/docs/liability/1999-greenpaper-replies/025.pdf>. *Prisijungimo laikas: 2005.11.14.*

⁸⁸ Tokie įgaliojimai teismui pagal LR CPK yra suteikiami šeimos bylose.

užkertama galimybė pareikšti tapatų reikalavimą dar kartą. Todėl viešojo intereso apsauga aptariamam klausimui yra labai aktuali. Todėl ir yra būtinas teismo patvirtinimas, kad tokie veiksmai ar sprendimai būtų teisėti bei galiojantys.

Galime daryti išvadą, kad teismas yra viena svarbiausių figūrų grupės ieškinio procese. Jam suteikiami specialūs įgaliojimai, kurie yra platesni nei įprastuose civiliniuose procesuose. Manytume, kad Lietuvoje teismo vaidmuo grupės ieškinio procese turėtų būti suprantamas analogiškai kaip ir bylose, kuriose ryškūs viešasis interesas.

3.3. Teismo sprendimo prieš mimos ir vykdymo ypatumai

Pagrindinė teismo funkcija ir pareiga, taip pat galutinis tikslas – išspręsti šalių ginčą iš esmės⁸⁹. Teismas išsprendžia bylą iš esmės priimdamas sprendimą⁹⁰. Teismo sprendimas – tai motyvuotas teisminės valdžios aktas, kuriuo taikant teisės normas konkrečioms šalių santykiams iš esmės ir galutinai išsprendžiamas ginčas dėl teisės⁹¹. Grupės ieškinio procese teismui išnagrinėjus grupės ieškinį taip pat yra priimamas sprendimas. Teismo sprendimas priimtas grupės ieškinio procese turi atitikti pagrindinius, bendruosius reikalavimus taikomus teismo sprendimui priimtam individualiajame procese, tačiau turi tam tikrų ypatumų, specifinių bruožų, kurie leidžia tokius teismo sprendimus išskirti iš teismo sprendimų visumos.

Kaip jau ne kartą buvo minėta, grupės ieškiniu yra siekiama apginti pažeistas didelės asmenų grupės narių teises bei teisėtus interesus. Todėl teismo sprendimas yra priimamas visų grupės narių atžvilgiu. Tai yra viena iš grupės ieškinio esminių savybių, leidžiančių atskirti grupės ieškinį nuo individualiųjų ieškinių. Individualiajame civilinio proceso modelyje teismo sprendimas yra laikomas individualiu aktu. Teismo sprendimas, kuriuo ginčas išsprendžiamas iš esmės, visada turi konkretų adresatą, konkrečias ginčo šalis ir liečia konkrečių šalių tarpusavio materialinius teisinius santykius. Teismas negali spręsti nei trauktų į bylos nagrinėjimą asmenų teisių ir pareigų klausimo⁹². Toks reikalavimas teismo sprendimui yra nustatytas LR CPK 266 straipsnyje. Todėl priimdamas galutinį sprendimą teismas turi teisę nuspręsti, dėl įtrauktų į teisminį procesą asmenų teisių bei pareigų. Prie tokių asmenų būtų galima priskirti ieškovo, atsakovo, bendraieškovius ir bendraatsakovius, trečiuosius asmenis pareiškiančius savarankiškus reikalavimus ir trečiuosius asmenis nepareiškiančius savarankiškų reikalavimų. Tačiau grupės

⁸⁹ Mikelėnas. V. Civilinis procesas. II dalis, Vilnius: Justitia, 1997, P.110.

Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. Įstatymu Nr. IX-743 // Žin., 2002. Nr. 36-1340, 259 straipsnio 1 dalis.

⁹¹ Mikelėnas. V. Civilinis procesas. II dalis, Vilnius: Justitia, 1997, P.112

⁹² Mikelėnas. V. Civilinis procesas. II dalis, Vilnius: Justitia, 1997, P.111.

ieškinio procese teismo sprendimu yra nusprendžiama dėl visos didelės asmenų grupės teisių bei pareigų.

LR CPK 329 straipsnio 2 dalies 2 punktą nustato, kad vienas iš absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų yra tada kai pirmosios instancijos teismas nusprendė dėl nei trauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų. Todėl sutiktume su E.Krivkos nuomone, kad nuostatos, draudžiančios teismo sprendime spręsti klausimą dėl nei trauktų dalyvauti byloje asmenų teisių bei pareigų, yra labiausiai trukdančios tinkamam grupės ieškinio instituto pritaikymui. Todėl ši nuostata turėtų būti pakeista⁹³, numatant galimybę grupės ieškinio procese priimti sprendimą dėl nei trauktų į procesą asmenų teisių.

Teismo sprendimas didelės asmenų grupės atžvilgiu yra įpareigojantis visiems grupės nariams, nepriklausomai nuo to, ar jie dalyvavo teisminiame procese ar ne⁹⁴. Grupės ieškinio procesas yra išimtis iš bendrosios civilinio proceso taisyklės, nustatančios, kad teismo sprendimas negali įpareigoti tų asmenų, kurie tiesiogiai nedalyvavo teismo posėdyje⁹⁵.

Kalbant apie teismo sprendimą grupės ieškinio procese, reikia prisiminti klasikinio ir kontinentinio grupės ieškinio institutų esminius bruožus, nes teismo sprendimo ypatumai priklauso nuo vyraujančios teisinės sistemos ir grupės ieškinio modelio.

Grupės ieškinio procese, naudojamame bendrosios teisinės sistemos valstybėse teismo sprendimas pasižymi išskirtinėmis savybėmis, nes šiose valstybėse gali būti naudojamas turtinis grupės ieškinio modelis. Turtinio grupės ieškinio procese, teismo sprendimu yra priteisiama turtinė kompensacija tiems grupės nariams, kurie nepasinaudojo savo teise išstoti iš grupės ieškinio proceso. Pranešime, kuris yra privalomas grupės ieškinio procese būtina turi būti nurodoma, kad sprendimas priimtas grupės ieškinio byloje, yra privalomas visiems grupės nariams⁹⁶. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismo sprendimas įpareigoja tik tuos didelės asmenų grupės narius, kurie yra identifikuoti – yra įvardinti kaip didelės asmenų grupės nariai.

Kontinentinės teisinės sistemos valstybėse, kur grupės ieškiny yra pareiškiamas į galiotos valstybinės ar visuomeninės organizacijos viešajam interesui ginti, teismo sprendimo galios problema, manytume, yra mažesnė, nes pareiškiami grupės ieškiniai nėra turtiniai, todėl teismo sprendime nereikia identifikuoti visų grupės narių ir nurodyti, kokia apimtimi jiems galioja teismo sprendimas. Tačiau teismo sprendimas grupės ieškinio procese įpareigoja visus grupės narius, nepriklausomai nuo to, ar tai teismo sprendimas dėl pripažinimo, ar teismo sprendimas

⁹³ Krivka, E. Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje. // *Jurisprudencija*, 2004, t. 52(44);

⁹⁴ *Hansberry v. Lee* 311 U.S. 32, 61S, Ct 115,85 L. (1940). // *Колесов ПП Групповые иски в США. Москва: 2004 г., С. 61.*

⁹⁵ Amerikiečių mokslininkai pastebi, kad teismo sprendimas grupės ieškinio procese yra tas išimtinis atvejis, kai asmens subjektyvi teisė į takoti teismo sprendimą, savo dalyvavimu teisminiame nagrinėjime, yra mažesnė vertybė nei efektyvus teisminės sistemos funkcionavimas // *Аболонин. Г. О Групповые иски Москва 2001 г С. 225*

⁹⁶ JAV FCPT 23 Taisyklės C(2) dalis // *Federal Rules of Civil Procedure. 2003-04 Edition., 2003.*

dėl uždraudimo. Teismo sprendimo galia visiems grupės nariams pasireiškia tuo, kad remdamiesi tokiu sprendimu jie kreipsis su individualiu ieškiniu, kad būtų atlyginti patirti turtiniai bei neturtiniai nuostoliai. Kai buvo minėta pirmoje darbo dalyje, kontinentinės teisinės sistemos valstybėse naudojami grupės ieškinio modelis yra dalinis – tai yra, siekiant apginti pažeistas didelės asmenų grupės narių teises bei teisėtus interesus, yra reikalingi du teisminiai procesai, pirmasis – tai grupės ieškinio procesas, kai didelė grupė asmenų yra atstovaujama atstovaujamojo ieškovo (tam tikros valstybinės ar visuomeninės institucijos), kuriame yra priimamas teismo sprendimas, kuriuo konstatuojama, kad atsakovas pažeidė didelės asmenų grupės teises bei teisėtus interesus ir įpareigojamas tokius veiksmus nutraukti. Antrame teisminiame procese, asmuo į teismą kreipiasi su individualiu ieškiniu, siekdamas turtinės bei neturtinės žalos atlyginimo. Šiame procese teismas priima sprendimą, kuris yra individualizuotas.

Grupės ieškinio procese yra atliekamas visų atsakovo veiksmų neteisėtumą patvirtinančių aplinkybių vertinimas, tiriami įrodymai, pagrindžiantys šalių argumentus. Priimtame teismo sprendime yra konstatuojamas tam tikrų aplinkybių buvimas ar nebuvimas, reikalavimo pagrįstumas arba nepagrįstumas. Todėl pateikus individualų ieškinį, grupės nariui nebereikia įrodinėti aplinkybių, nustatytų grupės ieškinio procese priimtu sprendimu. LR CPK 182 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad nereikia įrodinėti aplinkybių, nustatytų įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje civilinėje ar administracinėje byloje, kurioje dalyvavo tie patys asmenys, išskyrus atvejus, kai teismo sprendimas sukelia teisinės pasekmės ir nedalyvaujantiems byloje asmenims (prejudiciniai faktai)⁹⁷. Teismo sprendimo prejudicinė galia reiškia, kad įsiteisėjusiu teismo sprendimu nustatytų faktų šalys negali ginčyti kitose bylose.

Teismo sprendimo prejudicinė galia yra vienas iš res judicata principo elementų. Kaip jau buvo aptarta pirmoje dalyje, teismo sprendimas grupės ieškinio procese res judicata principo galia išplečiama visai grupei⁹⁸. Tačiau sprendimo grupės ieškinio procese res judicata principas turi tam tikrų ypatumų, tačiau plačiau jų nenagrinėsime, nes jie gana išsamiai atskleisti E.Krivkos darbuose⁹⁹.

Teismo sprendimo priėmimo procedūra grupės ieškinio procese yra ganėtinai sudėtinga. Be bendrųjų reikalavimų, teismo sprendimo turiniui, yra nustatyti specialieji reikalavimai.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. Įstatymu Nr. IX-743 //Žin., 2002. Nr. 36-1340, 182 straipsnio 1 dalies 2 punktą.

⁹⁸ Įsiteisėjęs teismo sprendimas įgyja res judicata galią – tai yra šalims turi įstatymo galią. Res judicata principas sukelia materialių ir nematerialių teisių padarinių. Procesinė sprendimo res judicat pasekmė – tai, kad jo nebegalima skusti į prastą, tai yra apeliacine, tvarka ir ginčyti sprendimu nustatytų faktų. Materiali sprendimo res judicata pasekmė yra dvejopa: pirma, šalys negali pakartotinai pareikšti tapataus ieškinio ir, antra, sprendimas gali būti naudojamas kaip reikalavimo pagrindas kitoje civilinėje byloje. *Mikelėnas. V. Civilinis procesas. II dalis, Vilnius: Justitia, 1997.*

⁹⁹ Plačiau Krivka. E. Res judicata principo įgyvendinimo grupės ieškinių procese problemos // *Jurisprudencija*, 2004, t. 53(45).

Teismo sprendimas susideda iš keturių dalių – įžanginės, aprašomosios, motyvuojamosios ir rezoliucinės. LR CPK 270 straipsnyje yra nustatyti reikalavimai, kurie keliami teismo sprendimui. Grupės ieškinio procese priimtam sprendimui šie reikalavimai taip pat turėtų būti taikomi, tačiau visos sprendimo dalys turėtų būti papildytos nuostatomis, liečiančiomis grupės ieškinio procesą.

Aprašomojoje grupės ieškinio proceso sprendimo dalyje turėtų būti nurodoma, kad toks sprendimas buvo priimtas išnagrinėjus grupės ieškinį. Taip pat turėtų būti nurodomas atstovaujantysis ieškovas, kuris atstovauja visos grupės narių interesus teisminiame nagrinėjime.

Teismo sprendime taip pat turi būti apibūdinama grupė, kurios atžvilgiu yra priimamas teismo sprendimas¹⁰⁰. Neindividualizuotas teismo sprendimas kai grupės nariai teismo nagrinėjimo metu nėra identifikuojami taip pat turi tam tikrų ypatumų. Tai ypač aktualu kontinentinės teisinės sistemos valstybėse, taip pat, ir Lietuvoje, kur grupės ieškinyje yra pareiškiamas viešajam interesui ginti ir nėra laikomas ieškiniu dėl priteisimo. Manytume, kad tokiu atveju teismo sprendime užtektų tinkamai apibrėžti grupę – tai yra įvardinti pagrindines savybes bei požymius, kuriais pasižymi didelės asmenų grupės nariai. Tokiu būdu būtų užtikrinama, kad teismo sprendimas galios tik nustatytam asmenų ratui.

Priėmus teismo sprendimą, kuriuo yra konstatuojamas materialinės civilinės teisės pažeidimas bei nustatomas į pareigojimas nutraukti tokius veiksmus ar į pareigojimas atlikti tam tikrus veiksmus, kad nekiltų neigiamų teisinių pasekmių, nėra būtina įvardinti, kieno konkrečiai teisės bei teisėti interesai yra pažeidžiami – tai yra nėra būtina identifikuoti visų grupės narių. Tuo tarpu grupės ieškiniuose dėl priteisimo, kurie yra turinio pobūdžio, teismas sprendime privalo nurodyti visus grupės narius, kuriems toks teismo sprendimas yra taikomas ir kokia apimtimi. Dažniausiai teismas nustato bendrą nuostolių dydį ir kiekvienas didelės asmenų grupės narys privalo įrodyti patirtus savo nuostolius.

Teismo sprendimai grupės ieškinio procese turi būti labai tikslūs ir išsamūs¹⁰¹. Manytume, kad juose privalo atsispindėti grupės ieškinio proceso tikslingumas. Nors sprendimas

¹⁰⁰ 23 FCPT taisyklės C(3) nustatomi reikalavimai teismo sprendimui: teismo sprendimas grupės ieškinio procese, pradėtame pagal 23 taisyklės b(1) ir b(2) nustatytus pagrindus, nepriklausomai nuo to, ar sprendimas yra palankus, ar nepalankus grupei, turi apibūdinti tuos, kuriuos teismas laiko grupės nariais. Grupės ieškinio procese, pradėtame, remiantis 23 taisyklės b(3) punktu, nepriklausomai nuo to, ar teismo sprendimas palankus ar ne grupei, teismo sprendimas turi nustatyti tuos grupės narius, kuriems buvo adresuotas pranešimas dėl grupės ieškinio proceso ir kurie nepasinaudojo teise išstoti ir tuos, kuriuos teismas laiko grupės nariais. Tokie reikalavimai teismo sprendimui yra pagrindžiami tuo, kad teismo sprendimas grupės ieškinio procese turi įtakos didelės asmenų grupės narių teisėms bei teisėtiems interesams.

¹⁰¹ Tam, kad sprendimas būtų išsamus bei tikslus, JAV teismuose yra nusistovėjusi praktika, kai teismai prieš priimdami sprendimą grupės ieškinio procese, įpareigoja proceso šalių advokatus pateikti savo ginčo sprendimo variantą. Advokatai dažniausiai puikiai išmano visas bylos aplinkybes. Pateikdami teismui sprendimo projektus, advokatai juose aptaria net ir pačias smulkiausias aplinkybes, kurios teismo gali būti ir nepastebėtos, tačiau svarbios grupės ieškinio procese. Tokie sprendimo projektai teismui sudaro galimybę priimti tikslesnį bei detalesnį sprendimą, tačiau tokia praktika vargu ar būtų pritaikoma daugelyje kontinentinės teisinės sistemos valstybių, kur labai svarbus teismo nepriklausomumo principas.

dėl grupės ieškinio tikslingumo yra priimamas tik pateikus grupės ieškinį teisme, tačiau pirminė išvada turi atsispindėti teismo nagrinėjimo galutiniame rezultate – teismo sprendime.

Grupės ieškinio procese priimto sprendimo vykdymas taip pat pasižymi tam tikrais ypatumais. Vienas svarbiausių grupės ieškinio sprendimo vykdymo ypatumų yra tas, kad didelei asmenų grupei padarytai žalai atlyginti yra sukuriami specialūs tiksliniai fondai. Atsakovas gali būti įpareigotas jau pirminėje grupės ieškinio proceso stadijoje į specialią banko sąskaitą įnešti teismo nustatytą pinigų sumą. Taip yra siekiama užtikrinti efektyvesnę didelės asmenų grupės narių teisių apsaugą. Tačiau toks reikalavimas gali būti nustatytas ir priėmus teismo sprendimą, kuris yra palankus ieškoviui, tokiu būdu, atsakovui atsiranda prievolė atlyginti nuostolius.

Įsigaliojus teismo sprendimui, grupės nariai kreipiasi į teismą arba tiesiogiai į fondo valdybą, kad būtų identifikuoti kaip grupės nariai ir jiems būtų atlyginama žala, kuri buvo priteista teismo sprendimu. Tokia grupės ieškinio sprendimo vykdymo procedūra naudojama JAV. Tuo tarpu kontinentinės teisinės sistemos valstybėse, kuriose naudojamas kitoks grupės ieškinio proceso modelis, teismo sprendimų vykdymas yra suprantamas kiek kitaip jau vien dėl to, kad tokie sprendimai nėra turtinio pobūdžio. Tačiau specialūs fondai taip pat gali būti steigiami. Pavyzdžiu galėtų būti Brazilija, kurios 1985 metų Viešojo civilinio ieškinio įstatymas nustato specialiosios sąskaitos, skirtos apsaugoti difuzines teises, koncepciją. Pavyzdžiu galėtų būti atvejis kai atsakovas, privalantis sumokėti kompensaciją už gamtai padarytą žalą pinigines lėšas turi pervesti į tokią specialią sąskaitą, į kurios pinigai perduodami ieškovams, jei teismas sprendimu tokią kompensaciją priteisė¹⁰².

Teismo sprendimo priėmimas bei vykdymas grupės ieškinio procese yra specifiškas, nes sprendimas, turintis įstatymo galią visiems grupės nariams, privalo būti išsamus ir atitikti specialius reikalavimus, kad būtų tinkamai įgyvendinama visų grupės narių teisių bei teisėtų interesų apsauga. Režiumuojant galima pasakyti, kad yra būtina gana nuodugniai peržiūrėti LR CPK nuostatas, susijusias su sprendimo priėmimu ir vykdymu, nes šios grupės ieškinio proceso dalys, manytume, yra esminės grupės ieškinio procese, todėl jų įstatyminis reglamentavimas turi būti išsamus, kad šį procesinį institutą būtų galima praktiškai panaudoti. Visų pirma reikėtų detaliau reglamentuoti teismo sprendimo, priimamo grupės ieškinio procese, turinį. Taip pat nustatyti išsamesnes tokio teismo sprendimo vykdymo procesines taisykles. Neatlikus šių civilinio proceso nuostatų patikslinimo, pareikšti grupės ieškinį bei jį išnagrinėti gali būti neįmanoma.

¹⁰² Gidi. A., Class Actions in Brazil – A Model for Civil Law Countries // The American Journal of Comparative Law. 2003. Vol. 5.

I VADOS

Atsižvelgiant į pagrindinius darbo pradžioje iškeltus tikslus bei uždavinius ir i analizavus tiek Lietuvos, tiek ir užsienio valstybių teisės aktus bei teisinę doktriną, susijusius su grupės ieškiniu, galima nustatyti atitinkamą pagrindinių grupės ieškinių problemų ir galimų jų sprendimų vertinimą bei formuluoti tokias išvadas, kurios turėtų prisidėti prie Lietuvoje įtvirtino grupės ieškinių instituto reglamentavimo problemų ir sprendimo bei praktinio panaudojimo:

1. 2003 m. sausio 1 dieną priimtame LR CPK grupės ieškinių institutui yra skirta 49 straipsnio 5 dalis, kuri numato, kad viešajam interesui ginti gali būti pareiškiamas grupės ieškiny. Pačios grupės ieškinių sąvokos kodeksas nepateikia. Aiškiaus grupės ieškinių apibrėžimo poreikis yra sąlygotas to, kad Lietuvoje buvo įtvirtintas kontinentinės teisinės sistemos valstybėse naudojamas grupės ieškinių modelis, kuris pasižymi tam tikrais ypatumais: grupės ieškiny yra skirtas ginti viešąjį interesą, grupės narių interesus atstovauja tam į galiota valstybės ar visuomeninė institucija, o ne grupės narys, teismo sprendimas, priimtas grupės ieškinių byloje yra uždraudžiančio arba į pareigojančio pobūdžio, todėl būtinas antrasis, jau individualus ieškiny, kuriuo būtų atlyginama asmens patirta žala.
2. LR Vartotojų teisių gynimo įstatymo pakeitimo projektas, kurį Lietuvos Vyriausybė 2005 metų liepos 18 dieną pateikė Seimui, numato vartotojų organizacijų teisę ginti viešuosius neapibrėžto vartotojų skaičiaus teisėtus bendruosius interesus. Ši nauja įstatymo projekto nuostata numato, vartotojų teises ginančios organizacijos teisę pareikšti grupės ieškinių vartotojų viešajam interesui ginti. Tai pozityvi naujovė, nes iki šiol nei LR CPK nei kiti įstatymai nenumatė, kam suteikta teisė kreptis į teismą su grupės ieškiniu ir nebuvo nustatyti atvejai, kada tokį ieškinių pareikšti. Atitinkami pakeitimai minėtame įstatyme yra būtini, nes, kaip rodo pasaulinė grupės ieškinių panaudojimo praktika, tokius ieškinius dažniausiai pareiškia vartotojų teises ginančios organizacijos.
3. Pareiškus grupės ieškinių, asmens teisė į individualią ieškinių gynybą išlieka. Grupės narys turi teisę išstoti iš grupės ir savo teises ginti savarankiškai. Be to, grupės ieškiny gali būti pareiškiamas tik išimtiniais atvejais, kai teismas pripažįsta, kad kitos teisinės procesinės priemonės nebus tokios efektyvios, kad būtų užtikrinta tinkama viešojo intereso apsauga.
4. Grupės ieškinių institutas yra procesinio bendrininkavimo ir procesinio atstovavimo institutų sintezė. Yra būtina tinkamai atriboti šiuos institutus, kad būtų išvengta teisiųjų

nesusipratimų vertinant, ar pareikštas ieškinys turi būti nagrinėjamas pagal grupės ieškinio proceso taisykles, ar jam turi būti taikomos individualiojo civilinio proceso nuostatos. Grupės ieškinys nėra procesinis bendrininkavimas, nors šių procesinių institutų tikslai ir vienodi, tačiau egzistuojantys esminiai skirtumai neleidžia jų tapatinti. Grupės ieškinyje vienas asmuo atstovauja visos grupės narių interesus, tuo tarpu procesinio bendrininkavimo atveju, kiekvienas bendrininkas atstovauja savo interesus. Atstovauti bendrininkų interesus pavedant vienam nariui yra būtinas formalus įgaliojimas, tuo tarpu tokio įgaliojimo grupės atstovui nereikia. Grupės ieškinio procese yra išskiriami du procesinio atstovavimo lygmenys. Pirmas lygmuo - tai asmens, turinčio teisę pareikšti grupės ieškinį atstovavimas grupės narių interesus. Antrasis atstovavimo lygmuo grupės ieškinio procese – tai kvalifikuotas procesinis atstovavimas.

5. Grupės ieškinio procesas Lietuvos civilinio proceso teisėje nėra pakankamai detaliai reglamentuotas, todėl galimos problemos susijusios su šio instituto pritaikymu praktikoje. Viena iš grupės ieškinio stadijų – tokio ieškinio patvirtinimo procedūra yra civilinės bylos iškėlimo stadijos dalis, todėl galimas LR CPK nuostatų, susijusių su šia proceso stadija pritaikymas, tačiau būtina detaliau reglamentuoti atsisakymo patvirtinti grupės ieškinį pagrindų sąrašą, bei teisėjo vaidmenį šiame civilinio proceso etape.
6. Teismo sprendimo grupės ieškinio procese turiniui turi būti įstatymiškai suformuluoti papildomi reikalavimai. Be LR CPK 270 straipsnyje įtvirtintų bendrųjų reikalavimų, turėtų būti nustatyta, kad teismo sprendime, priimtame išnagrinėjus grupės ieškinį, būtų įtvirtintas grupės ieškinio proceso tikslingumas bei tikslus grupės, kuriai priimtas teismo sprendimas bus taikomas, apibrėžimas.

Literatūros sąrašas:

Norminė literatūra:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės Žinios. 1995, Nr. 40-987.
3. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 98/27/EB, Dėl teismo draudimų ginant vartotojų interesus // Directive 98/27/EC of the European Parliament and of 19 May 1998 on injunctions for the protection of consumers' interests // Official Journal. L' 1998, Nr. 166-51.
4. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.
5. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. Įstatymu Nr. IX-743 // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 36-1340.
6. Lietuvos Respublikos Vartotojų teisių gynimo įstatymas // Valstybės Žinios. 1994, Nr. 94-1833,
7. Lietuvos Respublikos Vartotojų teisių gynimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas. Nr XP-659, 2005 07 18,

Specialioji literatūra:

1. Kleinsys. S., Klimavičius. J., Paulauskas. J. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000 m.
2. Kuzavinas. K. Lotynų-Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996 m.
3. Laužikas. E., Mikelėnas. V., Nekrošius. V. Civilinio proceso teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
4. Laužikas. E., Mikelėnas. V., Nekrošius. V. Civilinio proceso teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, 2005.
5. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2001.
6. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2002.
7. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Vilnius: Justitia, 2002.
8. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. e toji knyga. Vilnius: Justitia, 2003. T.1.
9. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2004.
10. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Antroji dalis. Vilnius: Justitia, 2005.

11. Mikelėnas. V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997.
12. Mikelėnas. V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997.
13. Nekrošius. V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002.
14. Krivka. E. Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija. 2004. T. 52 (44).
15. Krivka. E. Res judicata principo įgyvendinimo grupės ieškinių procese problemos // Jurisprudencija. 2004. T. 53 (45).
16. Krivka. E. Viejo interesų apsauga naujajame Lietuvos Respublikos proceso kodekse // Jurisprudencija. 2003. T. 37 (29).
17. Carp. R.A., Stidham. R. Judicial Process in America. Washington: Congressional Quarterly Inc., 1990.
18. Charles. E.F., Rickett & Thomas. G.W. Telfer. International Perspectives on Consumers Access to Justice. Cambridge: 2003.
19. Federal Rules of Civil Procedure. 2003-04 Edition. Anderson Publishing Co, 2003.
20. Harrey. B. W., Parry. D.L. The Law of Consumer Protection and Fair Trading. London, Edinburgh, Dublin: Butterworths, 2000.
21. Gidi. A., Class Actions in Brazil – A Model for Civil Law Countries // The American Journal of Comparative Law. 2003. Vol. 51
22. Hensler. D.H. Revising The Monster: New Myths and Realities of Class Action and Other Large Scale Litigation // Duke Journal of Comparative & International Law. 2001. Spring/Summer, Number 2, Volume 11.
23. Lindblom P.H. Group Actions and the Role of the Courts – A European Perspective. Forum Internacional. 1996. May
24. Mulheron. R., The Class Action in Common Law legal Systems: A Comparative Perspective. Oxford: Hart, 2004.
25. Europe Gets Litigious // Legal Times, May 23, 2005, Vol. WWVIII, No. 21.
26. Аболонин, Г.О. Групповые иски Москва: НОРМА, 2001 г.
27. Батаева. Н.С. Необходимо ввести институт группового иска // Российская юстиция. 1998. №10.
28. Гражданский процесс. Пбд. ред. Яков. 3-е издание. Москва: 2000 г.
29. Гражданский процесс. Учебник. Пбд. ред. Мусина. В.А., Чечиной. Н.А., Чечота. ДМ Москва: Проспект, 1997 г.
30. Ипийская. И.М., Лесницкая. Л.Н. Судебное представительство в гражданском процессе. Москва., 1964.

31. Колесов ПП Групповые иски в США Москва: 2004 г.
32. Треушников. МК. Российский юридический журнал. 1997. №2. С. 150-151.
33. Lietuvos Respublikos Seimo Antikorupcijos Komisijos Išvada Dėl viešojo intereso gynimo civiliniame procese // http://www3.lrs.lt/pls/inter/dba_intra.W3_VIEWER.ViewDoc?p_int_tekst_id=24637&p_int_tv_id=336&p_org=0
34. Class action in Italy: A bill under discussion // <http://www.acca.com/chapters/program/acce/classaction.pdf>
35. Linda A. Willett, U.S.-Style Class Actions in Europe: A Growing Threat? 2005 // http://www.nlcpi.org/books/pdf/BRIEFLY_Jun05.pdf
36. 1995GreenPaper//http://Europa.eu.int/comm/enterprise/regulation/goods/docs/liability/1995-greenpaper_replies/025.pdf
37. Gidi. A. The Class Action Code. A Model for Civil Law Countries // <http://www.temple.edu/ilpp/images/PDFs/GidiClassActionCivilLawCode.pdf>
38. Group Actions – The Swedish Experience //<http://www.courdecassation.fr/manifestations/colloques/2005/actions.collectives/judge.nordh.pdf>
39. Introducing Class Action in Finland // <http://www.gala.marketlaw.com/pdf/classactions.pdf>
40. Implementation of Directive 93/13/EEC in Austria // http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/others/private_enforcement/national_reports/austria_en.pdf
41. Implementation of Directive 93/13/EEC in Germany http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/others/private_enforcement/national_reports/germany_en.pdf
42. Implementation of Directive 93/13/EEC in France http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/others/private_enforcement/national_reports/france_en.pdf
43. Implementation of Directive 93/13/EEC in Portugal http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/others/private_enforcement/national_reports/portugal_en.pdf
44. Implementation of Directive 93/13/EEC in Sweden // http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/others/private_enforcement/national_reports/sweden_en.pdf
45. Report on the practical implementation of Directive 93/13/EEC in Austria. http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/unf_cont_terms/event29_03.pdf
46. Report on the practical implementation of Directive 93/13/ECC in Italy // http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/others/private_enforcement/national_reports/italy_en.pdf
47. The Directive 93/13, April 5th about unfair terms in consumers contracts: the case of Spain. // http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/others/private_enforcement/national_reports/spain_en.pdf

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: grupės ieškinys, procesinis bendrininkavimas, viešasis interesas.

Šiame darbe yra nagrinėjamos aktualios grupės ieškinio problemos. Darbą sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje yra siekiama atskleisti grupės ieškinio vietą ieškininės gynybos sistemoje, nustatoma grupės ieškinio sąvoka bei esminiai bruožai. Antroje darbo dalyje yra bandoma atriboti grupės ieškinį nuo procesinio bendrininkavimo ir procesinio atstovavimo. Trečioje darbo dalyje yra siekiama nustatyti esminius grupės ieškinio ypatumus bei su jais susijusias problemas.

Šio darbo tikslas pateikti esminių grupės ieškinio problemų teisinę analizę, nustatyti galimus šių problemų sprendimų variantus. Darbo pagrindą sudaro esminiai ir dar Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje nenagrinėti grupės ieškinio klausimai. Darbe yra siekiama ne tik nustatyti grupės ieškinio instituto panaudojimo Lietuvoje kliūtis, bet ir panagrinėti aktualiausius grupės ieškinio instituto klausimus, iškilusius tose valstybėse, kuriose grupės ieškinys yra naudojamas jau daugelį metų. Tokiu būdu, siekiama palyginti kelių valstybių civilinio proceso teisėje kylančius sunkumus, bei jų sprendimo būdus. Darbą sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje yra siekiama atskleisti grupės ieškinio vietą ieškininės gynybos sistemoje, nustatoma grupės ieškinio sąvoka bei esminiai bruožai. Antroje darbo dalyje yra bandoma atriboti grupės ieškinį nuo procesinio bendrininkavimo ir procesinio atstovavimo. Trečioje darbo dalyje yra siekiama nustatyti esminius grupės ieškinio ypatumus bei su jais susijusias problemas. Darbo pabaigoje daromos išvados, kad LR CPK būtina daryti atitinkamus pakeitimus, kad būtų galima pasinaudoti grupės ieškinio institutu.

SUMMARY

Keywords: class action, group action, procedural participation, public interest.

Substantial problems of group action are being discussed in this master's writing. This work consists of three parts. The class actions position in civil action system, the definition of group action is being discussed in the first part of the work. The differences between group action and procedural participation procedural representation are examined in the second part. And in the last part the main peculiarities of class action are determined and examined.

The purpose of this writing is to discover and analyze substantial and unsolved implementation problems of group action. Also there is trying to give legal analysis, to determine possible solutions. The basis of this writing is constructed of substantial and in Lithuanian civil process doctrine not discussed questions related to group action. We are trying to analyze foreign legal practice and to find solutions how to eliminate main obstructions in group action process. This work consists of three parts. The class actions position in civil action system, the definition of group action is being discussed in the first part of the work. The differences between group action and procedural participation procedural representation are examined in the second part. And in the last part the main peculiarities of class action are determined and examined. The substantial conclusion is that some rules of The Code of Civil Procedure of Lithuania are inconsistent with procedures of group action, so these rules have to be changed.